

Kunst in beweging

LANGS EEM EN SPOOR

samenvatting

Samenvatting visie (april 2025) en plan (november 2025)

Langs Eem en Spoor

Amersfoort groeit! In 2040 wonen er naar verwachting 180.000 mensen in de stad. Een belangrijk deel van de groei vindt de komende decennia plaats ten noorden van het spoor en ten westen van de Eem, in het gebied Langs Eem en Spoor. Een bijzonder gebied, gelegen aan de rivier waar de stad haar naam aan te danken heeft. Met karakteristieke wijken, industrieel (spoor)erfgoed en ruimte voor innovatie en creatieve industrie. Langs Eem en Spoor bestaat uit vijf deelgebieden rondom het Soesterkwartier: Wagenwerkplaats, Kop van Isselt, De Nieuwe Stad, Eemplein en Trapezium.

De ontwikkeling van Langs Eem en Spoor betekent een compacte bouw van 5.000 woningen en van kantoren en voorzieningen om aan te sluiten bij de groei. De inrichting van de openbare ruimte stimuleert ontmoeting tussen nieuwe bewoners die er straks naar school gaan, werken en ontspannen en de bestaande bewoners, ondernemers en winkeliers in alle verschillende deelgebieden die daar hun gewoontes en gebruiken in de loop der tijd hebben opgebouwd.

Kunst groeit mee

Maar een grote en diverse groep mensen raakt niet als vanzelf in gesprek. Ook al hebben alle bewoners en werkenden in de bestaande en nieuwe gebieden één ding gemeen: ze voelen zich aangetrokken tot de wijk van hun geboorte of de wijk van hun keuze, goed bereikbaar door het spoor, dicht bij de binnenstad, en met de Eem en de levendigheid en het groen daaromheen binnen handbereik.

Verhalen en ervaringen verbinden mensen. Met hun bestaande omgeving, in het leren kennen van hun nieuwe omgeving, met elkaar. Mensen voelen zich thuis als ze verhalen kunnen uitwisselen. Dat biedt een vertrouwde basis om te groeien en ontdekken. Kunstenaars zijn bij uitstek in staat om verhalen zichtbaar en invoelbaar te maken. In een gebied waar verhalen uit het verleden soms onzichtbaar zijn en nieuwe verhalen nog vorm moeten krijgen, is hun verbeeldingskracht van grote waarde.

Kunst groeit dan ook mee met Langs Eem en Spoor. Niet als sluitstuk, maar als onderdeel van de verdere ontwikkeling van de identiteit en leefbaarheid van de deelgebieden afzonderlijk en het gebied als geheel. In een visie en plan op kunst Langs Eem en Spoor legden we de kaders voor kunst in het gebied vast. Dat deden we met input van mensen die de gebieden goed kennen omdat ze er wonen, werken of een initiatief

startten. En geïnspireerd door actuele ontwikkelingen in kunst in de openbare ruimte.

Meerjarig kunstprogramma

Amersfoort is een stad waarin je ertoe doet en waarin je opgemerkt wordt als je dat wilt. Daarbij past een visie op kunst die ruimte biedt aan dat wat mensen nu en in de toekomst beweegt. Kunst in Langs Eem en Spoor krijgt dan ook de vorm van een meerjarig kunstprogramma dat in nauwe samenwerking tot stand komt met de mensen die de gebieden kennen. Het kunstprogramma kent een open structuur, waarin zowel de onderscheidende als de gedeelde karakteristieken van het gebied tot wasdom komen. Zo bouwen we in de periode 2025-2040 stap voor stap aan kunst die groeit vanuit de plek, de tijd en de mensen die er mee verbonden zijn.

Dat betekent aandacht voor hoe mensen leven, zich ergens thuis voelen en betekenis geven aan hun omgeving. Maar ook aandacht voor wat de omgeving zelf laat zien, bevat of vraagt. Aandachtig luisteren is dan ook de start van het kunstprogramma, dat per gebied twee fasen kent: een fase waarin tijdelijke projecten vorm krijgen en een daaruit voortvloeiende fase waarin permanente kunstwerken tot stand worden gebracht. De twee fasen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het kunstprogramma rust op drie pijlers: vertellen, verbeelden, vestigen.

Vertellen, verbeelden, vestigen

In de pijler vertellen luisteren we aandachtig naar de mensen die wonen in en rond de gebieden en naar de mensen die er zullen gaan wonen. Maar ook naar dat wat de omgeving vertelt: zoals een gebouw dat zijn geschiedenis draagt, een boom die wortelt, een dier dat zich terugtrekt, de rivier die stroomt. De mensen die we per deelgebied uitnodigen, belichamen enerzijds het geheugen – omdat ze hier wonen, werkten of verhalen meedragen – en anderzijds de toekomstdromen – toekomstige bewoners, jongeren, makers, initiatiefnemers. Wie na de eerste bijeenkomsten verder wil meedenken over tijdelijke kunstprojecten, neemt vervolgens deel aan een werkgroep voor het betreffende gebied.

De uitkomsten van de werkgroepen vormen het vertrekpunt voor de pijler verbeelden. Afhankelijk van het type verhaal of vraagstuk sluit een kunstenaar aan vanaf het begin, of pas zodra er richtinggevende opbrengsten zijn. De opdracht kan variëren: een route van tijdelijke

kunstwerken, een interventie in de openbare ruimte, een podium ontwikkelen. Kunstenaars die in deze fase betrokken zijn hebben ervaring met samenwerken en/of met het verkennen van de omgeving als betekenisdrager. Van belang is een mix van makers die het gebied kennen en voor wie het nieuw is.

De derde pijler, **vestigen**, richt zich op permanente kunstwerken in de openbare ruimte. Deze zijn gebaseerd op de opbrengsten van de pijlers **vertellen** en **verbeelden**. Werkgroepen blijven actief, maar worden uitgebreid met kunstexperts die meekijken bij opdrachtformulering, selectie van kunstenaars en beoordeling van ontwerpen. Samen vormen de werkgroepen en de kunstexperts de kunstcommissies voor deze tweede fase.

Per gebied is er een fase van onderzoek (**vertellen**) en tijdelijke kunst (**verbeelden**) en uiteindelijk een fase waarin één of meerdere permanente kunstwerken worden gerealiseerd (**vestigen**). De kunst zal niet overal tegelijk en even intensief meebewegen. Er zullen perioden zijn dat de herinrichting het niet toelaat om er te programmeren. Maar de kunst maakt deel uit van en beweegt mee met de ontwikkelingen en is bij tijd en wijle aanwezig. Het leidt uiteindelijk tot een aantal permanente werken die een aanvulling vormen op de openbare collectie kunstwerken in Amersfoort.

Op de kaart

De bijeenkomsten **vertellen** vinden plaats in publiek toegankelijke ontmoetingsplekken, zoals buurthuizen of werkplaatsen. De tijdelijke manifestaties of kunstwerken **verbeelden** zijn te ervaren in de openbare ruimte, op plekken waar mensen natuurlijk samenkomen (bijvoorbeeld omdat er al aan een initiatief gewerkt wordt) of waar **braakliggend** gebied of tijdelijke leegstand is. Permanente kunst, **vestigen**, komt in de openbare ruimte waar ze de verscheidenheid van de verschillende gebieden kan versterken en bij kan dragen aan de identiteit van het gebied als geheel. De gekozen plekken voegen een fijnmazige verbinding toe aan de stedenbouwkundige structuur van levensaders en ontmoetingsplekken en dragen bij aan wandelen, fietsen, spelen en ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en herkenbaarheid

Het kunstprogramma als geheel wordt in samenhang met de gebiedsontwikkelingen artistiek inhoudelijk begeleid om kwaliteit, samenhang en inhoudelijke aansluiting bij de ontwikkelingen in het gebied op lange termijn te borgen. Hiervoor wordt een extern curator betrokken,

die enerzijds voeling heeft met het professionele werkveld van de kunst, en anderzijds in staat is de taal van de werkgroepen te spreken.

Naast een curator is een intern coördinator nodig om ook in tijd en prioriteit samenhang met en aansluiting bij de ontwikkelingen in het gebied te borgen. De coördinator begeleidt de processen op projectniveau. Tot slot is voor de herkenbaarheid van het programma goede marketing en communicatie van belang. Met een heldere communicatie, een pakkende titel en een wervend beeld(merk) draagt het kunstprogramma nog sterker bij aan de bekendheid van het gebied als geheel. Curator, coördinator en communicatieprofessional werken nauw samen met het gemeentelijk team Langs Eem en Spoor.

De financiering van de tijdelijke en permanente kunstwerken is een samenspel van gemeentelijke middelen, middelen van partners en aanvullende middelen van fondsen. Zo werken gemeente, bewoners, ondernemers, winkeliers, ontwikkelaars en andere partners samen aan kunst die voortkomt uit dat wat Langs Eem en Spoor zo bijzonder maakt.

Kunst in beweging

LANGS EEM EN SPOOR

visie

KUNST IN BEWEGING LANGS EEM EN SPOOR

inhoudsopgave

<u>Inleiding</u>	3
<u>H1</u> Ambities voor het gebied	6
<u>H2</u> Schets van de deelgebieden en de verbindingen	9
<u>H3</u> Kunst in de openbare ruimte in Amersfoort	25
<u>H4</u> Visie: een meerjarig kunstprogramma: <u>vertellen</u> , <u>verbeelden</u> , <u>vestigen</u>	28
<u>AIM</u>	33
<u>Biilage I</u> Bronnen en gesprekspartners	34
<u>Biilage II</u> Ontwikkelingen kunst in de openbare ruimte	36

INLEIDING

In de transformatie van het gebied Langs Eem en Spoor naar een 'huiskamer en suite' van de Amersfoortse binnenstad kan kunst in de openbare ruimte bijdragen aan identiteit en leefbaarheid. Daarom ontwikkelt Gemeente Amersfoort hiervoor een visie en plan. Hiertoe heeft de gemeente, team kunst & cultuur, opdracht gegeven aan bureau QKunst.

Langs Eem en Spoor

Amersfoort groeit. In 2040 wonen er naar verwachting 180.000 mensen in de stad die haar naam te danken heeft aan de rivier waarlangs ze is ontstaan; de Eem, vroeger 'Amer', en de doorwaadbare plaats of 'voorde' die er in begin van de Middeleeuwen al een regionaal handelscentrum liet ontstaan. Vanuit dit handelscentrum bleef de stad mensen trekken om zich te vestigen. Ze zette ook haar deuren open voor mensen van verder buiten de stad: voor pelgrims in de 15de eeuw, voor Belgische vluchtelingen tijdens de eerste wereldoorlog, voor arbeiders in de 19de eeuw die onder andere kwamen werken in de industrie rondom het spoor dat Amersfoort tot knooppunt maakte.

De deelgebieden rond het Soesterkwartier en met De Nieuwe Poort als knooppunt. Kaart: Gemeente Amersfoort.

Gezond samenleven in een compacte stad

Winkels, scholen, sport, cultuur en groen groeien nadrukkelijk met de ontwikkelingen mee. De vijf deelgebieden Langs Eem en Spoor worden in samenhang met elkaar en de omgeving ontwikkeld met de ambitie 'Gezond Samenleven in de compacte stad'. Dat betekent dat naast de compacte bouw de openbare ruimte wordt ingericht op een manier die uitnodigt te bewegen en elkaar te ontmoeten. De Eem en de centrale assen vormen samen met de ontmoetingsplekken de levensaders in het gebied.

De inrichting van de openbare ruimte stimuleert verbinding en ontmoeting tussen nieuwe bewoners die straks naar school gaan, werken en

ontspannen in de herontwikkelde gebieden Langs Eem en Spoor en het Soesterkwartier en de bestaande bewoners, ondernemers en winkeliers in alle verschillende deelgebieden die daar hun gewoontes en gebruiken in de loop der tijd hebben opgebouwd.

Kunst voor iedereen

Kunst in de openbare ruimte draagt in Amersfoort sinds 1950 bij aan sfeer, beleving en ontmoetingen in de stad. Soms heel lokaal in een wijk of bij een school, soms langs routes in de stad, soms in samenhang in een nieuw ontwikkeld gebied, zoals in Kattenbroek of Vathorst, soms permanent, soms tijdelijk. Kunst in de openbare ruimte is er voor iedereen en voor veel mensen is het de eerste kennismaking met hedendaagse kunst.

Tijdelijke kunst aan weerszijden van het station: Objé Trouvé, door Hans van Bentem, Lisa Bast en Bram Petraeus (2024). Foto: Bram Petraeus.

Gemeente Amersfoort ziet alle kunstwerken in de stad samen als een openbare kunstcollectie. Het gemeentelijk beleid kunst in de openbare ruimte zet onder meer in op een betere spreiding van kunstwerken over de stad: het accent ligt nu op de binnenstad, waar zo'n 140 kunstwerken te vinden zijn. In het Soesterkwartier en de vijf ontwikkelgebieden tezamen werden in de loop der tijd zo'n 10 permanente kunstwerken gerealiseerd.

Identiteit en leefbaarheid

De fysieke ontwikkeling van Langs Eem en Spoor kent een lange tijdslijn

en de fysieke veranderingen van de omgeving vinden gefaseerd plaats. Er wordt nu al gebouwd aan het Huis voor de Stad op het Trapezium, maar de ontwikkelingen in Kop van Isselt bijvoorbeeld zijn nog priller. De sociale ontwikkeling van het gebied als geheel, met uiteindelijk de wens dat nieuwe en bestaande bewoners, ondernemers en winkeliers in beweging komen, elkaar opzoeken en uitwisselen, is er daarmee ook één van lange adem.

Kunst kan zowel in de transformatiefase van Langs Eem en Spoor als in de uiteindelijke situatie in tijdelijke of permanente vorm bijdragen aan de identiteit en de leefbaarheid van de bestaande en nieuwe deelgebieden en aan het gebied als geheel. Daarom geeft de gemeente Amersfoort, team kunst & cultuur, de opdracht een visie en plan te ontwikkelen voor kunst in de openbare ruimte van Langs Eem en Spoor.

Eén van de locatiebezoeken, samen met de projectgroep. De projectgroep bestaat uit Arno Goossens, Maricke Hiddink, Leontine Sies, Marieke Sikkens, Mirjam Wingelaar en Gerry Zwier. Vanuit QKunst werkten Véronique Baar en Ella Derksen samen met Nanda Janssen en Stefan van Weelden aan de visie. Foto: QKunst.

Aanpak

Voor het uitwerken van de visie legde QKunst meerdere locatiebezoeken af en voerde gesprekken met de voor dit doel ingerichte projectgroep, met betrokken ambtenaren en adviseurs en met mensen die één of meerdere gebieden goed kennen. Omdat ze er wonen, er een initiatief

hebben ontwikkeld, er hun winkel hebben, hun onderneming drijven of bij onderwijs betrokken zijn bijvoorbeeld. Projectdocumenten en documenten die gesprekspartners aandroegen gaven daarnaast de nodige informatie. In bijlage II zijn bronnen en namen van gesprekspartners opgenomen.

Fundament voor de visie vormen de Omgevingsvisie Amersfoort 2030-2040, 'Gezond samenleven' (2023), vertaald naar de Startnotitie Omgevingsprogramma Langs Eem en Spoor, 'Gezond Samenleven in de compacte stad' (vastgesteld 2025); het plan 'Kunst, laat je verrassen - Beeldende kunst in de openbare ruimte van Amersfoort' (2022), het Collectieplan Kunst in de Openbare ruimte gemeente Amersfoort (concept 2024) en de Uitvoeringsagenda kunst & cultuur 2023-2026, 'De kunst van het groeien' (2023).

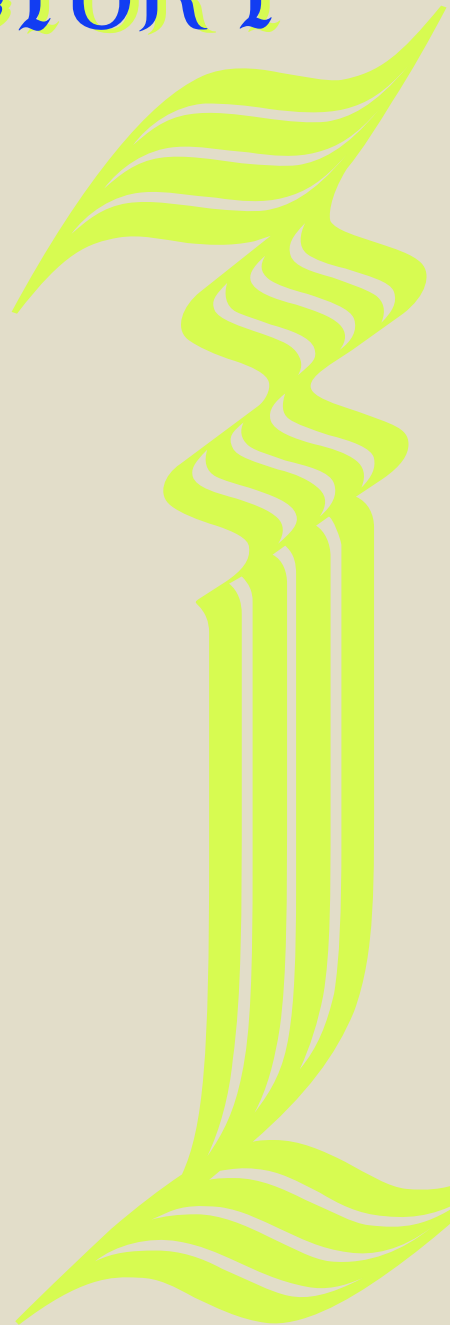
De conceptvisie is eerst besproken met de projectgroep. Het tweede concept is gedeeld met de betrokken wethouders Bijholt en Bulthuis. Onderliggende definitieve versie vormt het startpunt voor een concreet plan, vorm te geven in samenwerking met bewoners, gebruikers en andere stakeholders. Deze werkwijze sluit aan bij de werkwijze 'Starten voor de start' die Gemeente Amersfoort hanteert en die ook opgenomen is in werkwijze en plan voor kunst in de openbare ruimte 'Kunst, laat je verrassen'.

Leeswijzer

Dit document is zo opgebouwd dat het ook los van voorkennis en kennis van andere documenten gelezen kan worden. Daarmee is het zowel een fundament voor opvolgende planvorming als, tezamen met de bronnenlijst, een informatiebron voor kunstenaars die straks met kunstopdrachten aan de slag gaan.

Om de bouwstenen voor de visie te verzamelen gaat dit stuk eerst in op de gemeentelijke ambities voor het gebied en op de kenmerken van de deelgebieden en de verbindingen daartussen. Daarna wordt ingegaan op het huidige beleid voor kunst in de openbare ruimte in Amersfoort. Op pagina 28 komt alles samen in de visie. Voor externe communicatie in de vervolgstappen is de samenvatting in dat hoofdstuk afdoende.

HOOFDSTUK 1

Ambities voor het gebied

De ambities voor Langs Eem en Spoor zijn vastgelegd in een Startnotitie en worden uitgewerkt in een Omgevingsprogramma, een gebiedsgerichte vertaling van de Omgevingsvisie Amersfoort 2030-2040, 'Gezond samenleven'.

Groeien met behoud van de menselijke maat

De Omgevingsvisie benadrukt hoe oud en nieuw in Amersfoort met elkaar verbonden zijn. De historische binnenstad met de Koppelpoort aan de ene zijde van het spoor, het gebouw van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het Eemplein met het iconische Eemhuis aan de andere zijde. Amersfoort heeft zich herhaaldelijk bewezen in het realiseren van nieuwe innovatieve wijken met een hoge ruimtelijke kwaliteit zoals Kattenbroek, Vathorst, Nieuwland en recenter De Nieuwe Stad.

In de kern blijft Amersfoort in al deze projecten echter dicht bij zichzelf, bij de menselijke maat en haar gemeenschapszin. Het is een stad waarin je ertoe doet en waarin je opgemerkt wordt als je dat wilt. Amersfoort is een inclusieve stad, waar iedereen een thuis heeft en vindt. Ook in de ruimtelijke inrichting van de stad komt de menselijke maat terug. Dit is bepalend voor de Amersfoortse identiteit en daarom wil Amersfoort dit in de toekomst behouden. De verstedelijkingsstrategie is dan ook gestoeld op groeien met behoud van de menselijke maat.

Levendig, duurzaam en gezond

De Startnotitie Omgevingsprogramma Langs Eem en Spoor 'Gezond Samenleven in de compacte stad' beschrijft de ambitie voor het gebied: het creëren van een levendige, duurzame en gezonde stedelijke omgeving in een compacte vorm. Om dit te bereiken, is het belangrijk om elementen zoals groene ruimtes, sociale verbindingen en een gezonde leefomgeving een belangrijke plek in de ontwikkelingen te geven. Net zoals het bevorderen van sociale interactie, het creëren van wandelvriendelijke omgevingen, een focus op duurzame bouwmethoden en milieuvriendelijke materialen en het stimuleren van gezonde levensstijlen.

In het omgevingsprogramma Langs Eem en Spoor zal de omgevingsvisie met de verstedelijkingsstrategie (groeien met de menselijke maat) en zes ontwikkelopgaven gebruikt worden voor een gebiedsgerichte uitwerking. De zes ontwikkelopgaven betreffen een groene stad, een CO₂-neutrale stad, een stad met duurzame mobiliteit, een inclusieve en aantrekkelijke stad, een stad met een veelzijdige en veerkrachtige economie en een stad waarin voorzieningen meegroeien.

Voor de eerste ontwikkelopgave, een groene stad, geldt dat het natuurlijk systeem leidend is bij de inrichting van de openbare ruimte. Een stad die klimaatbestendig is, natuurinclusief (met een vergrote en robuuste

biodiversiteit), bereikbaar, ruimte heeft voor water en voldoende groen voor mensen en dieren. Een stad waarin de leefomgeving uitnodigt tot bewegen en ontmoeten, die gezond en gevarieerd is en gebed in de toekomstbestendige landelijke omgeving.

De duurzame CO₂-neutrale stad zet in op hernieuwbare energie en materialen. Daarin worden inwoners, organisaties en bedrijven bijgestaan om samen te werken aan een energietransitie die bijdraagt aan een gezonde toekomst voor iedereen. Er wordt duurzaam en CO₂ neutraal gebouwd en ingezet op een circulaire economie in gebiedsontwikkeling, productie en consumptie en afval- en grondstofstromen.

Voor een stad met duurzame mobiliteit is het leidend principe duurzame en actieve mobiliteit met meer ruimte voor fietsers en voetgangers. De stad is bereikbaar, zowel regionaal als landelijk en is op weg naar emissieloze mobiliteit. De inclusieve en aantrekkelijke stad om in te wonen betekent een thuis voor iedereen, met gezond groeien en leefbare wijken, passende ouderenhuisvesting en wonen met zorg.

Een stad met een veelzijdige en veerkrachtige economie wil zeggen dat het aantal arbeidsplaatsen meegroeit met het aantal inwoners en dat de economie een bijdrage levert aan een duurzame, circulaire, inclusieve, gezonde en leefbare stad. Een stad met een gezonde woon- werkbalans, krachtige ov-knooppunten, toekomstbestendige bedrijventerreinen en kantorenlocaties, voldoende en betaalbare ruimte voor bedrijven in de wijken en vitale detailhandel in kansrijke winkelgebieden. De laatste ontwikkelopgave betreft een stad waarin voorzieningen meegroeien met de groei van het aantal inwoners. Met een versterking van zowel maatschappelijke voorzieningen als voorzieningen voor sport en cultuur die voor iedereen toegankelijk, multifunctioneel, nabij en goed bereikbaar zijn.

Meer specifiek is in het raadsbesluit Langs Eem en Spoor een aantal kaders meegegeven voor de ontwikkeling van dit gebied. Allereerst de identiteit (hoogstedelijk met afwisseling): een aantrekkelijk gebied dat aanvullend en complementair is aan de binnenstad, met een identiteit geïnspireerd op het spoor en het water, diversiteit in hoog- en laagbouw, waarin het eigen karakter van de deelgebieden versterkt wordt en door wordt gebouwd op iconische gebouwen en historisch industrieel erfgoed. Voor het programma woon- werkmilieu en voorzieningen geldt een diversiteit in woon- en werksferen voor een brede doelgroep

en met passende woningen voor iedereen. Onderdeel daarvan zijn goede verbindingen met de aanliggende wijken en versterking van buurtvoorzieningen (scholen, winkels en voorzieningen).

Openbare ruimte

De openbare ruimte is leidend in het ontwerp van het gebied. De waterkanten van de Eem worden benut, er wordt gebruikgemaakt van de sfeer van het spoor en er is veel aandacht voor groen. De openbare ruimte en routes vormen de verbinding tussen de verschillende deelgebieden en met de omliggende gebieden en de binnenstad. In de openbare ruimte wordt ontmoeting en interactie gestimuleerd om de leefbaarheid te versterken. De openbare ruimte nodigt uit te verblijven, bewegen en sporten en is toegankelijk voor jong en oud. Op het gebied van mobiliteit wordt ingezet op schone mobiliteit waaronder openbaar vervoer, deelmobiliteit en meer ruimte voor voetgangers en fietsers.

Uitwerking omgevingsprogramma

De startnotitie is in februari 2025 vastgesteld en de verwachting is dat het omgevingsprogramma eind 2025 gereed is. De startnotitie brengt de Omgevingsvisie (2023), het raadsbesluit Langs Eem en Spoor (2019), het Wijkperspectief Soesterkwartier (2022), de Omgevingsimpactanalyse (2023) en verschillende thematische omgevingsprogramma's (Mobiliteit, Wonen, Maatschappelijke voorzieningen, Werklocaties, Groenblauw, Veilige en gezonde leefomgeving voor mens en dier, Circulaire Energie) integraal samen. Kunst in de openbare ruimte is opgenomen in de startnotitie als nader uit te werken ambitie.

1. Ambities voor het gebied

HOOFDSTUK 2

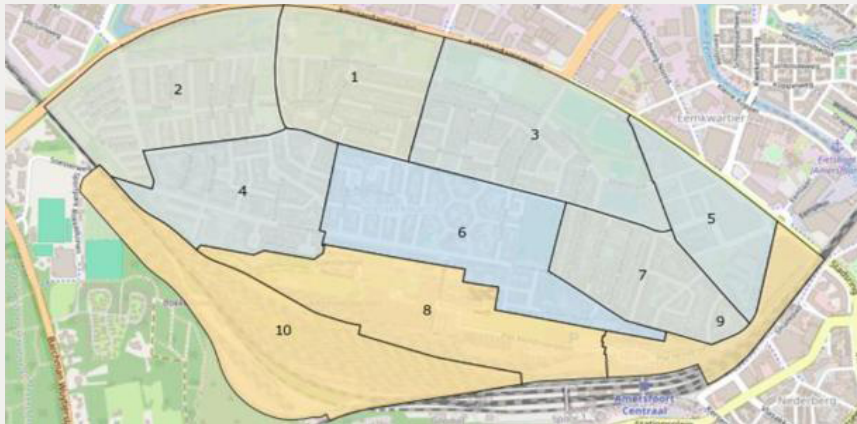
Schets van de deelgebieden en de verbindingen

Langs Eem en Spoor bestaat uit het Soesterkwartier, de Wagenwerkplaats, Kop van Isselt, De Nieuwe Stad, het Eemplein en het Trapezium, met De Nieuwe Poort als knooppunt. De verbindingen daartussen krijgen straks vorm in levensaders en ontmoetingsplekken maar liggen ook in historische en groene structuren, in een culturele infrastructuur, en in de dromen en wensen van de mensen die er nu wonen.

2.2 De verbindingen

Het Soesterkwartier is het historische hart van de ontwikkelingen Langs Eem en Spoor. In de jaren zestig en zeventig van de negentiende eeuw werden er twee spoorlijnen aangelegd in Amersfoort. Hierdoor ontstond een afgebakend gebied, dat eerst 'spoorwijk' heette. De spoorwegen, het station en de aangrenzende wagenwerkplaats creëerden veel werkgelegenheid. De NS bouwde er dan ook huizen voor de werknemers. Het Soesterkwartier dankt zijn naam aan de ligging direct naast buurgemeente Soest.

De verschillende buurten in het Soesterkwartier: 1: Rivierenbuurt-West, 2: Bomenbuurt, 3: Rivierenbuurt-Oost, 4: Bloemenbuurt-West, 5: Puntenburg, 6: Bloemenbuurt-Oost, 7: Gerrit van Stellingwerfstraat en omgeving, 8: Wagenwerkplaats, 9: Piet Mondriaanlaan en omgeving, 10: Spooemplacement. Kaart: AlleCijfers.nl.

Het Soesterkwartier bestaat voor het grootste gedeelte uit kleinschalige woningen in buurten met verschillende karakteristieken die als een lappendeken tussen de Dollardstraat, de Noordewierweg en de

De flatgebouwen liggen tegen de Groengordel aan en maken deel uit van beschermd stadsgezicht vanwege de stedenbouwkundige en architectonische karakteristieken. Foto QKunst.

Ten noorden van de Dollardstraat bevindt zich een ruime Groengordel met meerdere speel- en sportplekken, sportclubs, verenigingen, scholen en kinderopvang. Een deel daarvan is nu niet openbaar, waardoor de groengordel als geheel niet voor iedereen toegankelijk is. In de opgave 'Soesterpark' van het Wijkperspectief Soesterkwartier is verkend hoe de toegankelijkheid en het gebruik van de Groengordel verbeterd kunnen worden en de ecologische verbindingen versterkt. Eén van de projecten is een looproute Soesterpark. Daarvoor worden bruggen, paden en oversteekpunten aangelegd voor een wandelvriendelijke omgeving langs de 'parels van de wijk'.

De Soesterweg - in de middeleeuwen een doorgaande (zand)weg naar Soest, zo leerde de regioarcheoloog ons - had ooit een centrumfunctie in de wijk, veel voormalige winkels hebben inmiddels een woonbestemming. De functie van de Noordewierweg als centrale voorzieningenas in de wijk wordt verder versterkt, onder meer voor de komst van meer woningen op de Wagenwerkplaats. Aan de Noordewierweg bevindt zich ook de Emmaüskerk, die wordt gezien als het hart van de wijk en deel uitmaakt van een wijkinitiatief, Hart van Soesterkwartier.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

Het Soesterkwartier kent in tegenstelling tot veel andere 'spoorwijken' in Nederland van oorsprong beperkt arbeidsmigranten van buiten Nederland. Zij woonden als gevolg van het vestigingsbeleid in de jaren 1970 verspreid over verschillende wijken in de stad en het stadscentrum. Wel zijn er tussen de verschillende buurten van het Soesterkwartier van oudsher sociale verschillen, die worden versterkt nu steeds meer mensen van buiten de wijk en de stad de aantrekkelijke en centraal gelegen huizen weten te vinden en de prijzen opdrijven. Journalist en bakfietsvader Robin de Wever laat deze 'oude' en 'nieuwe' stemmen inzichtelijk weerklinken in zijn podcast 'Welkom in de Volksbuurt'.

Kruidenierswinkel aan de Soesterweg in 1930 van de familie Floor. Foto: In de buurt.

Looptroute en o.m. beweeg- en speelvoorzieningen in de Uitvoeringsagenda Soesterkwartier.

Eigenaarschap over je buurt of wijk is altijd van belang. De proces- en gebiedsmanagers hebben tijdens het cocreatieproces ervaren dat dit in sterke mate speelt in het Soesterkwartier en dat er, als het eigenaarschap er is, met energie aan plannen wordt gewerkt. Zij ervoeren ook een spanningsveld: ruimtelijke ontwikkelingen vergen vaak een lange adem, terwijl bewoners graag op korte termijn resultaat zien van een dialoog.

Het Soesterkwartier kent ook een culturele infrastructuur. Er is een wijkmuseum, opgericht door bewoners, dat onderzoek doet naar de geschiedenis van de wijk en tentoonstellingen samenstelt, bijvoorbeeld over 't Sasje (ter plaatse van De Nieuwe Stad), de eerste woonwijk buiten het centrum voor fabrieksarbeiders, of over winkeliers en middenstand in de wijk. Verschillende cultureel ondernemers bouwden in het Soesterkwartier een netwerk op voor onder meer kinderen en jongeren, zoals Hedy Vermeer en Francien Hoving met kinderateliers onder de noemer 'DeKunstsVerbinden' en Bernard van Gellekom die een veilige haven biedt voor jongeren om muziek te maken en zichzelf te ontwikkelen.

De Amersfoortse kunstfotograaf Chantal Spigaard volgde begin jaren '00 enkele jaren drie gezinnen in het Soesterkwartier en legde het wel en wee van hun leven vast. "De voordeuren staan open en iedereen loopt bij elkaar naar binnen voor een kop koffie, zo gaat dat de hele dag." Foto en citaat Chantal Spigaard.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

Bewoners en voormalig bewoners namen ons mee in een rijkdom aan verhalen die verborgen liggen in het Soesterkwartier, toen en nu. We leerden onder meer dat in het verleden ervaren sociale verschillen tot op heden doorwerken – bijvoorbeeld ten opzichte van de jaren '30 buurt, gebouwd voor het hogere spoorwegpersoneel, ten opzichte van voormalige woonwagenbewoners die vanaf de jaren '60 de gelegenheid kregen zich in een huis in het Soesterkwartier te vestigen, maar ook ten opzichte van bewoners van het voormalige 't Sasje.

Eén van de geïnterviewden, betrokken bij de stichting voor brede scholen in Amersfoort (ABC) deelde de droom dat de kinderen die nu opgroeien in de wijk dat doen met vertrouwen en een open blik. En een cultureel ondernemer betrokken bij het buurtbestuur Soesterkwartier pleitte voor een behoud aan vrije ruimte in de wijk voor jongeren om te 'klooien'.

De Wagenwerkplaats ligt ten zuiden van het Soesterkwartier en ten noorden van het spoorwegemplacement. Het is oorspronkelijk een terrein van de Hollandse IJzeren Spoorweg-Maatschappij (HIJSM), in 1904 aangelegd voor het herstellen van spoorwagemateriaal. Op het terrein aan de Soesterweg vond onderhoud van en reparatie aan goederenwagens plaats. De werkplaats ging in 1938 over naar de Nederlandse Spoorwegen, die een gedeelte (waaronder de hoofdloods) ook nu nog in gebruik heeft.

Wagenwerkplaats (1964). Zicht op het hoofdgebouw vanaf de Schilderloods, links de Veerensmederij. Foto: Archief Eemland Fotografie NS Materieel Wagenbedrijf Amersfoort.

Sinds 2007 is de werkplaats met de nog bestaande gebouwen door inspanning van Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (SIESTA) aangewezen als rijksmonument. Er staan onder meer nog een hoofdloods, een rijtuigloods, houtloodsen, een trafogebouw, een ketelhuis, een veerensmederij, een wielendraaij en een portiersloge.

NS is gedeeltelijk eigenaar van het uit drie deelgebieden bestaande ontwikkelgebied Wagenwerkplaats en werkt samen met de gemeente en andere belanghebbenden aan plannen voor de ontwikkeling tot een nieuw stadsdeel waar wonen, werken, cultuur en evenementen samenkomen. Deelgebied West bestaat straks voornamelijk uit woningbouw. Midden wordt het 'culturele hart' van de Wagenwerkplaats met handhaving van de bestaande gebouwen, met een multifunctionele ruimte ('Samenwerkplaats 2.0') en ruimte voor een mobiliteitshub voor (deel-) auto's. Oost krijgt een mix van wonen en werken.

Voor de verschillende plannen is actief geparticipeerd ten behoeve van een Duurzaamheidsvisie Wagenwerkplaats 2015-2050 (2015) – de Wagenwerkplaats wil het eerste afvalloze, circulaire gebied in Nederland worden – en een Masterplan Wagenwerkplaats (2019) dat inzet op clustering van het openbaar groen dat open ruimtes biedt in het gebied en op autoluwe bereikbaarheid van woningen, werkplekken en evenementen.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

Circus Amersfoort viert 20-jarig jubileum. Foto: De Stad Amersfoort.

Op dit moment is vooral in het middengebied al veel gaande. Circus Amersfoort huist er; Per Expressie, vrijwilligersorganisatie voor creatieve Amersfoortse jongeren; maar er is ook een boulderhal en een verkeerstuin. De Veerensmederij is inmiddels gerestaureerd tot theater en in gebruik door Holland Opera.

In het Soesterkwartier en de Wagenwerkplaats staan meerdere beelden die herinneren aan de spoorweggeschiedenis, waaronder de 'Stationschef' van Truus Wilders in het Soesterkwartier en de 'Wisselwachter' van Emile van der Kruk voor het simulatiecentrum van

Prorail. Van der Kruk liet zich inspireren door het gegeven dat treinwissels vroeger handmatig werden verzet. Vaak werd dat gedaan door vrouwen die tussen het huishouden door de wissels bedienden. Zij woonden in de kleine huisjes die je nu ook nog wel vlak langs het spoor ziet staan. De hondkop van het beeld ontstond tijdens het beeldhouwen. De kunstenaar besloot het zo te laten, als verwijzing naar de vroegere 'hondkoptreinen'.

Emile van der Kruk, Wisselwachter. Foto: Amersfoort op de Kaart.

Het Soesterkwartier met de Wagenwerkplaats is sterk verbonden met omliggende gebieden, zoals bedrijventerrein Isselt met de Eem ten noorden van de wijk en de buurt Birkhoven / Bokkeduinen aan de westkant. Veel Soesterkwartierders zien deze gebieden als onderdeel van de wijk ('Groot Soesterkwartier').

Kop van Isselt is het meest oostelijke deel van industrie- en bedrijvengebied Isselt en ligt tussen de Eem, Industrieweg en

Amsterdamseweg. De Amsterdamseweg, begin van de route van Amersfoort naar Amsterdam, werd tussen 1952 en 1962 aangelegd en het gebied ten noorden hiervan werd ontwikkeld tot het eerste industrieterrein van Amersfoort. Er vestigden zich vooral productiebedrijven, autohandel, groothandel en distributiebedrijven. Vestiging was voor hen aantrekkelijk door de aanleg van de spoorlijnen in de jaren zestig en zeventig van de negentiende eeuw.

Pon aan de Amsterdamseweg anno 1967. Foto: Pon Logistics.

Ten behoeve van visievorming en later het Ontwikkelkader Kop van Isselt (vastgesteld in 2022 o.b.v. participatie) is een inventarisatie van industrieel erfgoed gemaakt door SIESTA en deze omvat de Stoomluciferfabriek (Warner Jenkinson, 1881-1886), NENAF (Nederlandse Naamplatenfabriek, 1946), de ROVA-loosden ('Regionaal Orgaan Verwijdering Afvalstoffen', 1950-1955), NV Apparatenbouw van der Meiden (1950) en de Stamlijn (spoor en wissels waarop meerdere spooraansluitingen zijn aangesloten ter ontsluiting van het bedrijventerrein aan de hoofdspoorweg, beginpunt Nijverheidsweg - eindpunt Nijverheidsweg-Noord, 1952). Het erfgoed en de hiermee samenhangende verhalen vormen belangrijke kwaliteiten van Kop van Isselt.

Kop van Isselt moet een nieuwe, duurzame stadswijk worden om in te wonen, werken, recreëren, spelen en ontmoeten. In Kop van Isselt komen

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

2.000 tot 3.000 woningen voor verschillende doelgroepen; van starters tot en met senioren. De wijk biedt straks ook ruimte voor kleinschalige creatieve en ambachtelijke bedrijven. De bouw van NIJVER33, appartementen en bedrijfsruimte, is eind 2024 al gestart en maakt deel uit van de transformatie van het gebied.

We spraken met een ondernemer die zowel het Soesterkwartier als Kop van Isselt goed kent, omdat zijn vader er al ondernemer was, net als hij nu. Hij houdt van het gebied en signaleert naast uitdagingen (waaronder relatief veel criminaliteit) ook kansen voor creativiteit en experiment. De Pionier op Kop van Isselt is een mooi voorbeeld: een nieuwe, tijdelijke woonplek in de stad bedoeld om jongeren uit de maatschappelijke opvang en vanuit (jeugd)zorg te re-integreren. Zij wonen samen met stadsbewoners tot 30 jaar die specifiek voor dit concept van 'gemengd wonen' kiezen. In De Pionier is ook een gastatelier dat de gemeente samen met DePlaatsmaker en het K.F. Hein Fonds faciliteert.

De Nieuwe Stad is het terrein in het Oliemolenkwartier tussen Kop van Isselt en het Eemplein en aan de Eemhaven. In het verleden was hier de Prodentfabriek. Er werden naast tandpasta ook Erdal schoensmeer, Vlivo vliegenvangers, shampoo en deodorant geproduceerd. Op veel van de producten stond een rode pelikaan, het beeldmerk van Erdal. Op het terrein werd gewerkt in een smelthuis, blikdrukkerij, laboratorium en tubefabriek en het kende een karakteristieke fabrieksschoorsteen. In 2011 werd de fabriek gesloten.

Het terrein van de voormalige Prodentfabriek is door ontwikkelaar, eigenaar en beheerder Schipper Bosch getransformeerd tot De Nieuwe Stad, een stad in het klein waar grote en kleine bedrijven zijn gevestigd, maar ook winkels, horeca en onderwijs. Zo heeft zich een gemeenschap gevormd van ontwerpers en decorbouwers, Nieuwe Stadsboeren en Nieuwe Stadsbakkers, een kapperssalon en een MBO dat daartoe opleidt, een danswerkplaats, Kunsthuis Glue, Poppodium FLUOR. Maar er zijn ook organisaties gevestigd die betrokken zijn bij de openbare ruimte en stadsberaden, zoals G1000. Hogeschool Utrecht, Zeepfabriek Rohm & Haas en Zandfoort aan de Eem maken deel uit van De Nieuwe Stad.

[Gebruikers van de 11 creatieve werkruimtes in De Pionier: beeldend kunstenaars, musici en creatief ondernemers.](#) Foto: DePlaatsmaker (Mitchel Lensink).

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

*Opstart productielijn Prodent bij de Erdal-fabriek, omstreeks 1940.
Foto: Archief Eemland/Amersfoortse Courant.*

De komende jaren komen er in De Nieuwe Stad zo'n 850 woningen en ongeveer 10.000 vierkante meter kantoorruimte, onder meer in hoogbouw, waardoor de look & feel van de plek gaat veranderen. Er komt meer ruimte voor bedrijven, culturele en maatschappelijke voorzieningen, horeca en een groene en autoluwe buitenruimte met aandacht voor duurzaamheid en klimaatveranderingen.

Voor de huidige culturele ondernemers van De Nieuwe Stad die ook een publieksfunctie hebben, zijn de toenemende bewoners aantallen een kans. Mogelijk liggen er ook uitdagingen voor (startende) makers mochten de huurprijzen stijgen als gevolg van de ontwikkelingen.

Schipper Bosch, eigenaar van de Prodentfabriek en de grond eromheen, draagt kunst een warm hart toe. In en rond De Nieuwe Stad is ruimte voor wisselende spraakmakende kunstwerken, zoals de tekstkunst op restaurant DARA (aan de overzijde van de Eem, De Koppel). Ook voor de nieuwbouw heeft Schipper Bosch al locaties op het oog om kunst een plek te geven.

In 2009 werd er een witgeschilderde houten vogel op een meerpaal in de Eem gezet als eerbetoon aan de vele duivenmelkers van 't Sasje. Nadat vandalen De Duif hadden beschadigd, werd deze in 2023 vervangen door een stalen exemplaar, gemaakt door Thijs Trompert van ATMosphere, gevestigd in De Nieuwe Stad. Bron: Schipper Bosch. Foto: QKunst.

Het Eemleijn ligt direct ten westen van Eem en Spoor en grenst aan verkeersknooppunt De Nieuwe Poort. Het Eemleijn maakt deel uit van de eerste grootschaliger ontwikkelingen ten noorden van het spoor. De plannen gaan terug naar de jaren 1990 en waren op dat moment nog heel

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

anders georiënteerd. Met het Eemplein (2012) aan de ene zijde van het spoor en de middeleeuwse Koppelpoort (1425) aan de andere liggen in Amersfoort oud en nieuw vlak bij elkaar.

Rond het Eemplein zijn verschillende grote (keten)winkels, horeca en een bioscoop, maar ook het Eemhuis met Bibliotheek Eemland, Archief Eemland, Scholen in de Kunst en Kunsthal KAdE, en aangrenzend de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Het Eemplein is een evenementenplein. Terugkerend zijn de Boerenmarkt en Snuffelmarkt, maar er zijn ook evenementen als de kinderkermissen, de intocht van Sinterklaas en het Eemhaven Festival. Koningsdag 2019 werd er gevierd, maar het plein was ook centraal podium voor The Passion in 2016.

Eemplein tijdens The Passion. Foto: AD.

Op de nog onbebouwde kavel achter de Mediamarkt aan het Eemplein, eigendom van Multi Veste, wordt een woontoren gebouwd door ontwikkelaar REDV, 'blok 5'. In het woongebouw komen 197 appartementen, waaronder sociale huurwoningen.

De ondernemersvereniging deelde met ons dat ze rond het Eemplein meerdere uitdagingen ervaren. Er is overlast van een nabijgelegen opvanglocatie voor dak- en thuisloze mensen, er zijn winkeldiefstallen en er is sprake van heel uiteenlopende groepen gebruikers gedurende de dag die niet 'mengen'. Het plein heeft vooral een doorgangs- en beperkt een verblijfskwaliteit en dat draagt niet bij aan interactie en veiligheid. De ondernemersvereniging ziet kansen voor het plein, onder meer voor kunst

en cultuur. De huidige bestemming als evenementenplein kent echter beperkingen.

Voor het Eemplein werd in het verleden een kunstenplan opgesteld door kunstenaar Giny Vos, 'Scaleshapes'. De kroonluchter van Kathrin Schlegel onder het spoor maakt onder meer deel uit van dit plan. Op het plein zelf is nu kunst geïntegreerd rond één van de groenzones: de bank van kunstenaar Peter Stel. Het werk neemt geen aanvullende ruimte in en behoudt daarmee ruimte voor evenementen.

Peter Stel, Alles wat ik zie is van mij. Foto: Amersfoort op de Kaart.

Op de locatie Trapezium bouwt Dura Vermeer onder architectuur van Kraaijvanger Architects aan het Huis voor de Stad: een nieuw stadhuis met onder meer een publiek toegankelijke daktuin. Centraal in het ontwerp staan ontmoeting en verbinding. Projectontwikkelaars Heilijgers en NEOO willen tussen de Piet Mondriaanlaan, het spoor en het Huis voor de Stad 200 tot 300 woningen bouwen. De gemeente stelt kaders om woningbouw mogelijk te maken. Omwonenden en andere belanghebbenden kunnen voorjaar 2025 reageren op een concept kaderstellende notitie. Als de gemeenteraad de kaders vaststelt, kan de ontwikkelaar het plan verder uitwerken.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

In lijn met de traditie van kunst voor de openbare ruimte en voor publieke gebouwen geeft de gemeente ook ruimte aan kunst voor het nieuwe Huis voor de Stad. Nynke Koster werkt aan een kunstwerk dat uit meerdere delen bestaat - deels buiten en deels binnen - en de balans van de democratie als uitgangspunt neemt. Ook de binnenkunstcollectie van de gemeente krijgt een plek in het nieuwe Huis voor de Stad en zal deels publiek te bezichtigen zijn.

Ontwerp Huis voor de Stad. Visualisatie: Kraaijvanger Architects.

Grenzend aan de ontwikkelingen in het gebied Langs Eem en Spoor is ook beweging. Zoals in de aanpalende wijken voorbij de Koppel,

Jericho en Jeruzalem. Deze wijken zijn voorbeelden van betaalbare wederopbouwarchitectuur. De woningbouwvereniging acht de woningen niet toekomstbestendig en wil daarom de woningen in Jericho slopen en nieuwbouw realiseren. Eind 2024 stemden de bewoners met meerderheid tegen omdat ze sterk gehecht zijn aan de wijk en mensen elkaar kennen.

De wijk Jeruzalem valt onder beschermd stadsgezicht. Dit deel van de stad bevat als begrenzing diverse Rijksmonumenten, zoals het Moerasje (een verlandende arm van de Eem) en delen van de Grebbelinie, de Hooglandse Dijk en De Schans ofwel Werk aan de Glashut. De Kwekersbrug (ook wel Eembrug of Zaagmolenbrug) en het BP-Benzinestation zijn gemeentelijke monumenten. Jericho en Jeruzalem maken samen met de Sterrenbeeldenbuurt en het Gildekwartier deel uit van De Koppel. Op initiatief van de buurt wordt het plantsoen in het Gildekwartier getransformeerd naar een bloeiend en uitnodigend stadspark, dat ook een verbinding legt met Jericho en Jeruzalem.

BP-Benzinestation, inmiddels ijssalon. Foto: QKunst.

In buitengebied West heeft de gemeente een stuk grond aangekocht bestemd voor recreatie voor onder andere bestaande en nieuwe bewoners van Soesterkwartier en Langs Eem en Spoor. Dit gebied

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.1 de deelgebieden

*Tijdelijke kunst
aan weerszijden
van het station:
Objet Trouvé, door
Hans van Bentem,
Lisa Bast en Bram
Petraeus (2024).*

Foto: Bram
Petraeus.

maakt deel uit van de Grebbelinie, die liep van Rhenen tot Spakenburg en bestond uit een dijk en diverse verdedigingswerken. De intentie is erfgoed van de Grebbelinie als leidraad te gebruiken voor de inrichting van een speelbos. Inspiratie hiervoor is het Gagelbos in Utrecht, waar natuurspelen centraal staat. Het plangebied kent naast defensie erfgoed ook een rijkdom aan archeologische waarden, zowel uit de prehistorische als uit de (vroeg) middeleeuwse periode. De gemeente ontwikkelt ideeën landschapskunst een rol te laten spelen in het speelbos en hiervoor een kunstopdracht te verstrekken.

Aan zowel de noord- als de zuidzijde van het station vindt een herinrichting plaats met meer ruimte voor voetganger en fietser, betere toegang tot de stad en meer groen. De beide zijdes van het station worden gelijkwaardiger. De herinrichting aan de noordzijde zal naar verwachting

in 2028 starten, voorbereidingen starten al eerder. Aan deze zijde zijn plannen om kunst een permanente rol te laten spelen. In samenspraak met Bureau Spoorbouwmeester wordt naar verwachting in 2025 een kunstopdracht uitgeschreven voor de nieuwe situatie.

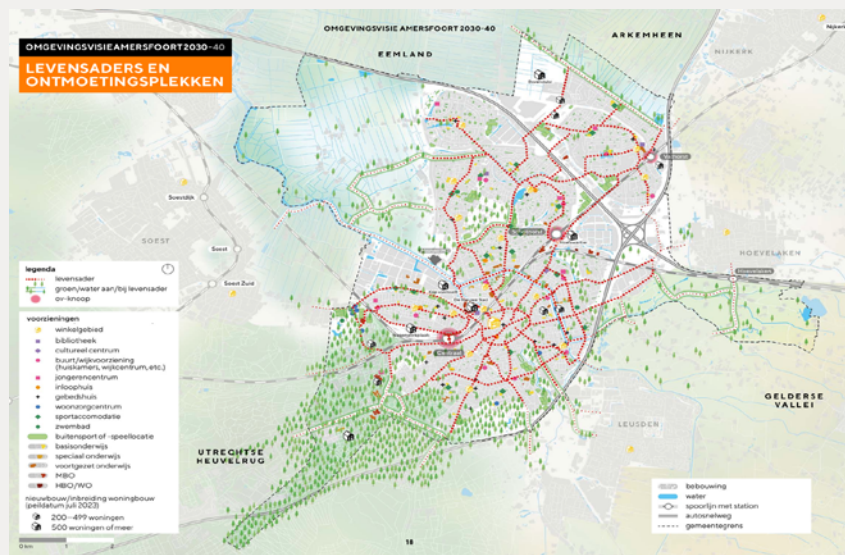
In 2024 was er al tijdelijke kunst te zien aan beide zijden van het stationsplein: *Objet Trouvé*, een project van beeldhouwer Hans van Bentem samen met beeldhouwer Lisa Bast (sinds eind 2024 ook Nachtburgemeester van de stad) en fotograaf Bram Petraeus. Zij deden inspiratie op in de binnenstad van Amersfoort, maar ook op de schroothoop. Het werk kwam voort uit de jaarlijkse Open Call Beeldende Kunst die de gemeente doet aan kunstenaars en curatoren om voorstellen te doen voor een tijdelijk beeldend kunstproject in Amersfoort.

2.2 De verbindingen

De diversiteit tussen de verschillende deelgebieden van Langs Eem en Spoor is groot, de uitdaging de openbare ruimte daarbinnen en daartussen stedenbouwkundig gezien te verbinden is dat ook. Zo vormt de Amsterdamseweg een belangrijke verkeersverbinding maar nog geen zachte overgang voor voetgangers tussen Soesterkwartier en Isselt en ligt bij De Nieuwe Poort nu nog de nadruk op verkeer en is meer verblijfskwaliteit gewenst. Pleinen en parken zijn nu nog vooral verbonden aan of benadrukken het karakter van de buurten zelf en vormen nog geen verbinding tussen de verschillende deelgebieden. Met een Samenbindend Raamwerk geënt op levensaders en ontmoetingsplekken wil de gemeente de verbindingen versterken.

Levensaders en ontmoetingsplekken

Voor de inrichting van de openbare ruimte hanteert Gemeente Amersfoort het principe van levensaders en ontmoetingsplekken. Levensaders zijn doorgaande routes die ruimte bieden voor ontmoeten en uitnodigen tot lopen of fietsen. Ze verbinden stadsdelen, nieuwe en bestaande wijken en ontmoetingsplekken met elkaar. Aan de randen van de stad gaan levensaders over in groene recreatieve routes als verbinding tussen stad en buitengebied. Ontmoetingsplekken zijn de plekken in de buurt of wijk waar maatschappelijke en commerciële voorzieningen zijn samengevoegd en waar verschillende groepen uit de samenleving gebruik van maken. Zo ontstaat er een netwerk van fijne, leefbare routes en ontmoetingsplekken in de hele stad.

Levensaders en ontmoetingsplekken met voorzieningen op de kaart. Kaart: Omgevingsvisie.

Voor Langs Eem en Spoor wordt het principe van levensaders en ontmoetingsplekken verder uitgewerkt. De Eem, is een belangrijke levensader in het gebied. Waar het spoor het gebied Langs Eem en Spoor aan westelijke, zuidelijke en oostelijke zijde afbakent en een min of meer harde grens vormt, is de Eem aan noordoostelijke zijde een meer fluide grens. Ze loopt van de Koppelpoort in Amersfoort tot het Eemmeer bij Huizen, waar ze uitmondt. De Eem is de enige rivier in Nederland die begint en eindigt in ons land. Langs de Eem in dit gebied is creatieve bedrijvigheid te vinden, maar ook De Eemhaven en een roeivereniging. De Eem heeft een centrale rol bij het kruispunt met het spoor bij het Eemplein en De Koppel, waar de bedrijvigheid gericht gecentreerd is rond het water.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.2 de verbindingen

Zicht op de Eem bij Jachthaven De Stuw. Foto: QKunst.

De Amsterdamseweg is een doorgaande weg die onder meer de stadsring met het Soesterkwartier en verder met Soest verbindt; het is vooral een auto- en ov-verbinding. De Noordewierweg loopt centraal door het Soesterkwartier en is van oudsher een belangrijke voorzieningenverbinding van de wijk, hierop wordt in de ontwikkelingen Langs Eem en Spoor nog sterker ingezet. De Soesterweg loopt tussen de Wagenwerkplaats en het zuidelijke deel van het Soesterkwartier en vormt vooral een verbinding voor bestemmingsverkeer voor beide wijken.

In het Soesterkwartier zijn nu al verschillende ontmoetingsplekken, waaronder buurthuizen (De Nieuwe Sleutel, Palmstraat), buurtspeltuinen (Dollardstraat, De Enk, Isseltseveld) en huiskamers (Bij Bosshardt, Puntenburg), een jongerencentrum (De Reset) en verschillende sportaccomodaties, en het Eemplein heeft een bibliotheek. Ook in de te ontwikkelen gebieden wordt ingezet op ontmoetingsplekken.

In Buurthuis De Nieuwe Sleutel in het Soesterkwartier kun je terecht voor onder meer een taalkamer, een naaiatelier en les over kamerplanten. Foto: Soesterkwartier.nu.

Palmbout Urban Landscapes ontwikkelde in samenwerking met de gemeente een Samenbindend Raamwerk voor Langs Eem en Spoor en Soesterkwartier, met de levensaders en ontmoetingsplekken als ruggengraat voor een fijnmaziger structuur van verbindingen. In het raamwerk wordt onder meer voorgesteld om de fietsverbindingen te verbeteren, maar ook om de Amsterdamseweg te herinrichten. Daarnaast worden ontwerp oplossingen voorgesteld voor De Nieuwe Poort. Dit raamwerk voor voorzieningen en verbindingen is in december 2023 door de raad vastgesteld.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.2 de verbindingen

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.2 de verbindingen

Het Samenbindend Raamwerk.

Groene en ecologische verbindingen

In het Samenbindend Raamwerk ligt ook al meer accent op de groene structuren die een verbinding vormen of kunnen gaan vormen in het gebied, zowel voor mens als dier. De ecologische structuren in Langs Eem en Spoor passen onvoldoende bij de huidige ambities. De gemeente

heeft in samenwerking met verschillende partners initiatieven gestart om de structuren te verstevigen en onder andere zones te benoemen waar 33 Amersfoortse 'gidsoorten' zich thuis (zouden kunnen gaan) voelen, waaronder de eekhoorn en de egel, maar ook de watervleermuis en wilde bijen.

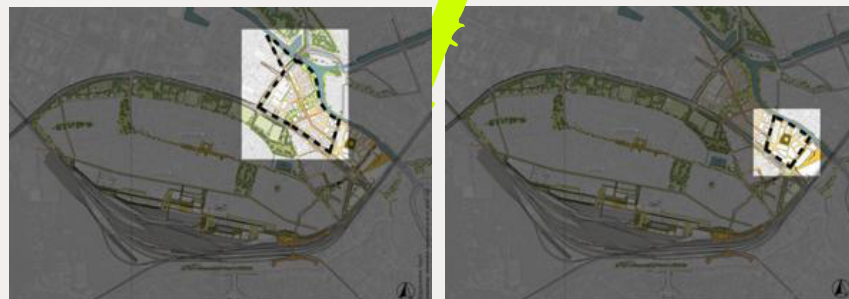

Initiatief Het Groene Spoor bij de start van de verbinding, het Mondriaanplein. Foto: De Stad Amersfoort.

Ook zijn er bewonersinitiatieven zoals Het Groene Spoor die bijdragen aan een versterking van de ecologische structuren. Het Groene Spoor wil een groene verbinding tot stand brengen tussen de binnenstad van Amersfoort, vanaf de Eem, tot aan het bos Birkhoven. Ecologische structuren en de beoogde bebouwingsverdichting van het gebied kunnen op gespannen voet staan met elkaar, maar een gezonde stad is gezond voor mens én dier, het één kan niet zonder het ander.

Historische verbindingen

Onder de huidige en toekomstige stedenbouwkundige structuur liggen ook historische structuren, soms nog aanwezig en in gebruik (zoals eerdergenoemde Soesterweg die al vanaf de middeleeuwen als winter- en zomerweg gebruikt werd), soms direct afleesbaar via het industrieel erfgoed dat nog aanwezig is, soms gebaseerd op archeologische verwachtingen. Voor Kop van Isselt en De Nieuwe Stad zijn bijvoorbeeld inventarisaties gedaan waar op enkele gebieden hogere archeologische verwachtingen zijn, waaronder uit de 18de eeuw (militair kamp) en industriële activiteiten gerelateerd aan de Eem.

Deelgebieden waarvoor al archeologische inventarisaties gedaan zijn: Kop van Isselt en De Nieuwe Stad.

Wandel- en fietsverbindingen

In en rond het gebied Langs Eem en Spoor wordt nadrukkelijk ingezet op zowel fietsroutes als wandelroutes, soms op initiatief van de gemeente, soms mede op initiatief van bewoners. Voorbeeld zijn eerdergenoemde looproute Soesterpark en recreatie- en groenvoorzieningen die door bewoners worden aangepakt en die een verdere fijnmazige structuur in het gebied ondersteunen. Bestaande en beoogde fietsverbindingen dragen bij aan een betere ontsluiting van het gebied. Dat gaat zowel om doorfietsroutes, voor woon-werk verkeer, als om lokale verbindingen en recreatieve routes.

Bestaande en beoogde fietsroutes geschetst in het Samenbindend Raamwerk.

Culturele infrastructuur

Een verbindende factor in het gebied Langs Eem en Spoor en Soesterkwartier is ook een pluriforme culturele infrastructuur. De

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.2 de verbindingen

Nieuwe Stad heeft natuurlijk haar culturele bewoners, maar ook de Wagenwerkplaats, en ook op Isselt zijn creatieve makers gevestigd, onder meer in De Pionier en verderop in Broedplaats OostWest. Je kunt hier volop cultuur beoefenen - circus, theater, dans, muziek, beeldende kunst - en genieten - Kade, FLUOR, Glue, Wijkmuseum Soesterkwartier. Ook in het Soesterkwartier zijn meerdere makers gehuisvest die zelf een community aantrokken en bedienen, zoals Bernard van Gellekom, Hedy Vermeer en Francien Hoving, Myra Steens, fotografe en onder meer betrokken bij het 'Geinplein', maar ook nieuws- en podcastmakers als Gideon Hofland (SK/nieuwsplein33 en podcastmaker Bij ons in de Volksbuurt Robin de Wever).

Dit brede palet sluit aan bij de Cultuurvisie van de gemeente Amersfoort, die een brede benadering van cultuurbeleid voorstaat. Daarbij wil de gemeente drie samenhangende invalshoeken versterken: de intrinsieke waarde van cultuur voor mens en samenleving, cultuur voor een aantrekkelijke stad en cultuur voor een verbonden stad. Daarbij staan zes brede opgaven centraal waar de gemeente tot en met 2030 aan wil werken, met partijen in de stad en daarbuiten: diversiteit, cultuureducatie, jongeren, makers en talent, cultuuraanbod, wijken & sociaal domein.

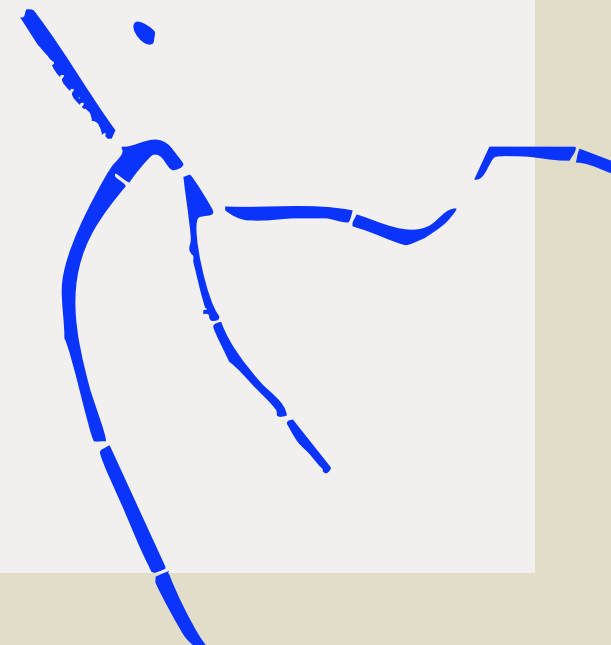

Lisa Bast is de eerste nachtburgemeester van Amersfoort. We spraken haar onder andere over de jongerencommunity. Foto: Wij Amersfoort.

Dromen en wensen

De mensen die we spraken omdat ze één of meerdere gebieden goed kennen deelden hun ervaringen, kansen en toekomstdromen. Als bewoner, initiatiefnemer, leraar, winkelier of ondernemer bijvoorbeeld. De gesprekken liepen uiteen, maar er waren ook gemene delers. Ten eerste de betrokkenheid. De mensen die we spraken voelden zich sterk verbonden met het gebied, wat bleek uit de initiatieven en tradities waar ze deel van uitmaakten of trots op waren. Ons werd op het hart gedrukt dat écht luisteren en écht doen cruciaal zijn. Maar ook dat het werken met de initiatieven die er al zijn, van grote waarde is. Omdat de ontwikkelingen lang duren en er al veel over het gebied gesproken is, was er vanuit betrokkenheid ook behoefte aan zichtbaar resultaat.

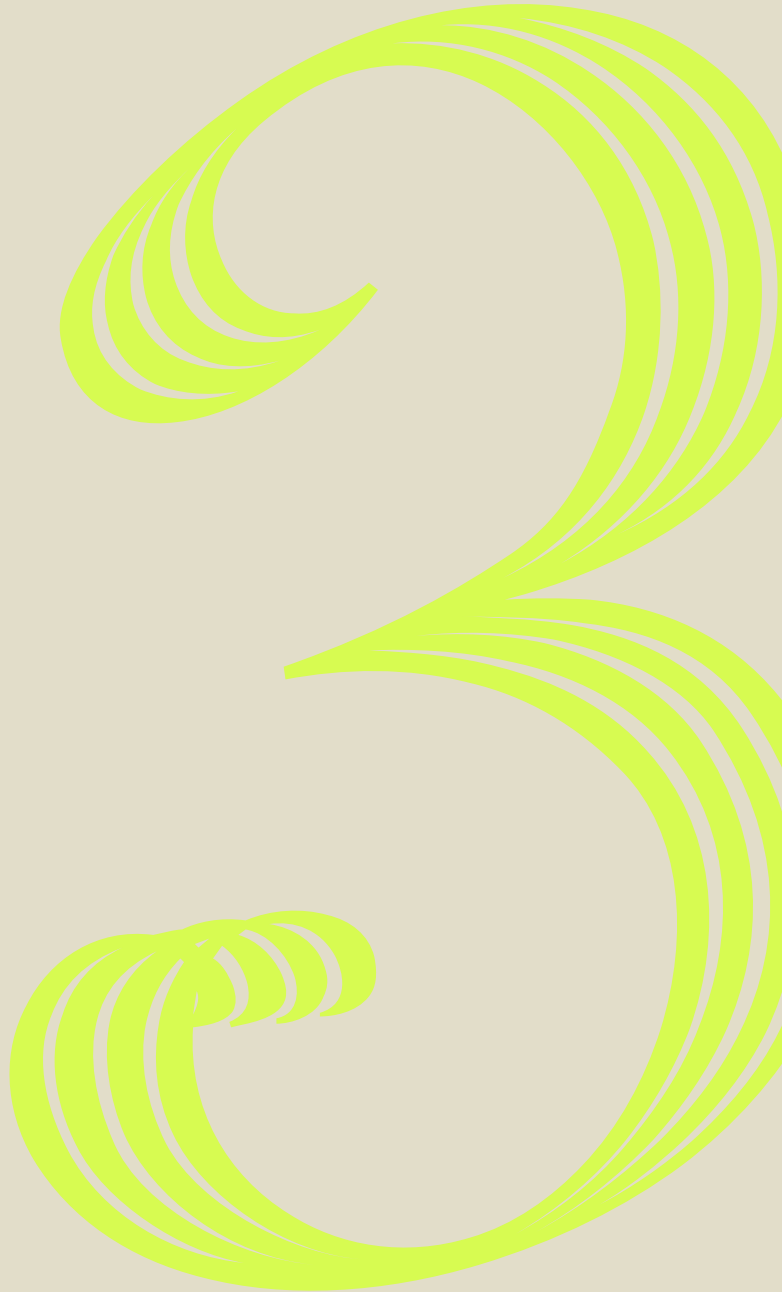
Ook benoemden mensen in verschillende bewoordingen het belang van verbinding: tussen oud en nieuw, tussen mensen, tussen wijken, tussen plekken onderling - dat je een aanleiding hebt om ergens naartoe te lopen - maar ook tussen generaties. Er werd de hoop uitgesproken dat er kinderen opgroeien in de wijken die met vertrouwen en een open blik de wereld tegemoet treden. En dat er ruimte blijft om te spelen, dingen uit te proberen, dat het niet te aangeharkt wordt. Ook letterlijk is er hoop op een open blik: op de Eem, waar duidelijk trots over gevoeld wordt.

2. Schets van de deelgebieden en de verbindingen

2.2 de verbindingen

HOOFDSTUK 3

Kunst in de openbare ruimte in Amersfoort

Kunst in de openbare ruimte draagt in Amersfoort sinds 1950 bij aan de sfeer, beleving en ontmoetingen in de stad. Soms heel lokaal in een wijk of bij een school, soms langs routes in de stad, soms in samenhang in een nieuw ontwikkeld gebied. Kunstwerken kwamen tot stand op initiatief van de gemeente, maar soms ook op initiatief van derden, al dan niet via een schenking. Kunst in de openbare ruimte is er voor iedereen en voor veel mensen is het de eerste kennismaking met hedendaagse kunst.

Kunst langs routes en verbindingen van Marisa Rappard en Rozemarijn Westerink (links) en van Bram Petraeus (rechts, De Koppel). Foto: team kunst & cultuur.

Het gemeentelijk beleid kunst in de openbare ruimte zet onder meer in op een betere spreiding van kunstwerken over de stad. Bij uitbreiding van de collectie kijkt de gemeente wat een plek of situatie nodig heeft – van een permanent beeld tot een (tijdelijk) participatief werk, een landschappelijke ingreep of een kunstwerk waar de gebruiker actief bij wordt betrokken, op kan zitten of mee kan spelen. Naast permanente beelden is er ook aandacht voor tijdelijke kunstwerken in de openbare ruimte. De Open Call is een voorbeeld van een jaarlijks terugkerende beeldende kunstopdracht, waar makers en/of curatoren een tijdelijk project in Amersfoort organiseren en tonen. Daarnaast zijn er ook incidentele kunstprojecten die meer inspelen op actuele thema's in de stad.

Kunst waar je gebruik van kunt maken; basketbalveld van Jip Piet (links) en Boombank van Carien Vugts (rechts). Foto: team kunst & cultuur.

De ambities voor beeldende kunst in de openbare ruimte liggen op het gebied van kunst die bijdraagt aan gebiedsidentiteit en gemeentelijke kleinschalige buurt- en wijkprojecten die bijdragen aan de identiteit en leefbaarheid van de buurt of wijk en in dialoog met buurt of wijk tot

stand komen. Ambities kunnen vorm krijgen in grote kunstopdrachten voor permanente kunstobjecten, kleine kunstopdrachten voor (semi) permanente kunstwerken in de openbare ruimte of kunstopdrachten voor tijdelijke interventies (onder meer via de Open Call) of onderzoekende projecten.

Beeld van Djaro Taribuka in Hoefkwartier. Foto: team kunst & cultuur.

Als groeistad heeft Amersfoort meerdere stadsuitbreidingen uitgevoerd. Daarbij is kunst in de openbare ruimte vanaf het begin onderdeel geweest van de planvorming. De verschillende benaderingen van kunst in de openbare ruimte weerspiegelen de opeenvolgende visies hierop. Kunst in Kattenbroek (jaren 1990) is een voorbeeld van een vrij stedenbouwkundige aanpak, aansluitend bij de bijzondere architectuur en filosofie van Ashok Bhalotra. In de 'Verborgene Zone', een strook van 1,5 kilometer lang en 80 meter breed, is alle kunst uit de wijk geconcentreerd.

3. Kunst in de openbare ruimte in Amersfoort

In 2023 werd 'Etenstijd', onderdeel van de kunstroute in de Verborgene Zone, gerestaureerd én kreeg het een 'heronthulling' in samenwerking met de naastgelegen Bso Partou Dopheide. Foto: team kunst & cultuur.

De werken zijn door verschillende (internationale) kunstenaars gemaakt met het boek *Hypnerotomachia Poliphili* van Francesco Colonna uit 1499 als inspiratiebron. Bhalotra vond de liefdesreis van hoofdpersoon Poliphilo van het donkere woud naar het eiland Cythera interessant omdat hij tijdens zijn tocht bijzondere personen én architectonische objecten tegenkomt. Alsof hij door een bijzondere tuin wandelt. Dat gevoel moesten ook de mensen die door de Verborgene Zone lopen krijgen. (Bron: In de buurt.)

De wijk Vathorst werd een tiental jaren later gerealiseerd en kende een andere aanpak. Stichting Vario Mundo kreeg de opdracht het culturele klimaat te stimuleren en de wijk mede door kunst en cultuur een identiteit te geven. Hier werd niet van meet af aan gewerkt aan permanente beelden en/of internationale namen, Vario Mundo paste juist eerst een meer onderzoekende en organische methode toe. Pas de laatste fase van de opdracht betrof het op een overtuigende manier een vaste plek geven van beeldende kunst in Vathorst: aansprekende en spraakmakende kunstwerken die een relatie aangaan met de architectuur en de omgeving, maar ook kunst die in staat is interacties in de openbare ruimte op gang te brengen.

Herman de Jong, Marieke 2, in Vathorst (links). De kunstenaar presenteerde 50 voorstellen op borden in de wijk en de meeste stemmen gingen naar Marieke. Heemtuin van André Pielage in de wijk De Koppel (onder). Foto's: Simon Lamme, team kunst & cultuur.

Eén van de nieuwere kunstwerken in de collectie kunst in de openbare ruimte is een schenking: Heemtuin van André Pielage in De Koppel. Dit was een tijdelijk project van de tentoonstelling Brick, dat werd omarmd door bewoners. Het sluit aan bij hun eerder genoemde initiatief het plantsoen te transformeren tot bloeiend stadspark: de objecten van Pielage zijn bedoeld als obstakels voor de grasmaaier van de plantsoendienst. Daar krijgen paardenbloemen, duizendblad, klein hoefblad en weegbree weer plek om te groeien. De schenking is een waardevolle aanvulling op de collectie: er is nog weinig kunst in de wijk, er is nog bijna geen kunst in de collectie met het thema biodiversiteit of gebruik makend van c.q. samenwerkend met de natuur.

HOOFDSTUK 4

Visie

De voorgaande hoofdstukken leggen het fundament voor de visie op kunst in de openbare ruimte van Langs Eem en Spoor: een meerjarig kunstprogramma in twee fasen.

Visie: fundament

Het fundament bestaat allereerst uit de ambitie van Amersfoort om te groeien met behoud van de menselijke maat. Dat vertaalt zich in Langs Eem en Spoor naar een openbare ruimte met veel groen, met ruimte voor wandelen, fietsen en spelen. Maar ook naar ontmoetingsplekken voor iedereen – zoals markten, huiskamers en buurthuizen – langs de levensaders van onder meer de Eem en de Noordewierweg. Goed bereikbaar, net als de scholen, leercentra en werkplekken, zodat je een leven lang kunt leren en ontwikkelen.

De ambities van Amersfoort op het gebied van cultuur en kunst in de openbare ruimte versterken dit fundament: groei, ontwikkeling, verbinding, ontmoeting en dialoog via de intrinsieke waarde van kunst en cultuur staan hierin centraal. Er is aandacht voor een divers en inclusief toegankelijk aanbod. Meer specifiek is de ambitie om met openbare kunst aan te sluiten bij projecten waar mensen worden uitgenodigd meer te bewegen en aan te sluiten bij nieuwe ontwikkelingen in de kunst. Ook dat past bij Langs Eem en Spoor, dé plek voor innovatie door de combinatie van sociale interactie, werk- en leerplekken.

Fundament voor de visie wordt ook gevormd door de karakteristieken van het gebied. Er zijn onderscheidende kwaliteiten, zoals de groengordel in het Soesterkwartier, met sportclubs en verenigingsleven; Kop van Isselt, waar nog ruimte is voor experiment; De Nieuwe Stad, met haar creatieve en innovatieve gemeenschap; het Eemplein, als cluster van commerciële en culturele voorzieningen; de variatie in hoog- en laagbouw. Maar er zijn ook gemene delers: het rijke industriële verleden, soms zichtbaar, zoals in het erfgoed van de Wagenwerkplaats en in De Nieuwe Stad, soms minder zichtbaar, zoals in de sociale verschillen die uit de geschiedenis voortvloeien en vooral in het Soesterkwartier waarbaar zijn. Archeologische, groene en ecologische structuren die verbindingen vormen in het gebied kunnen nog verder ontdekt en ontwikkeld worden.

De belangrijkste gemene deler in het gebied zijn de mensen die zich ertoe aangetrokken en mee verbonden voelen. De mensen die er initiatieven nemen, de verhalen kennen, tradities voortzetten of experimenteren, trots zijn op de omgeving. De mensen die de ontwikkelingen lang vinden duren en graag sneller resultaat zien. De mensen die hopen dat er ruimte blijft om te ontdekken en te spelen, de mensen die hopen dat kinderen hier straks met vertrouwen en een open blik opgroeien, de mensen die tegen de veranderingen op zien. Want al zet de gemeente in op een fijne

openbare ruimte met betere verbindingen en goede voorzieningen, er komen wel 5.000 woningen bij in een compact gebied. Dat betekent naast een verdichting en een schaa sprong ook veel nieuwe gezichten.

De gebieden Langs Eem en Spoor kennen een rijke en veelvormige culturele infrastructuur. In samenwerkplaatsen en gemeenschapshuizen wordt gemusiceerd, kunst gemaakt, opera opgevoerd, gedanst, er worden festivals ontwikkeld en circus gepresenteerd. Al deze vormen van cultuur drukken eigenheid en identiteit uit en brengen mensen van allerlei achtergronden en leeftijden samen. Het is de meest fijnmazige verbinding tussen mensen. Hierin ligt een belangrijke sleutel naar kunst in de openbare ruimte van het gebied: een openbare ruimte waarin eigenheid en identiteit vorm krijgen, brengt mensen samen en in contact. Een openbare ruimte met kunst en cultuur is bij uitstek een openbare ruimte met een menselijke maat.

Visie: een meerjarig kunstprogramma

De menselijke maat is dan ook het leidend principe voor de gebiedsvisie op kunst. Geen hoogover opgelegd ruimtelijk of thematisch plan, maar een open structuur die recht doet aan zowel de groei en ontwikkeling van het gebied als aan de groei en de ontwikkeling van de mensen. We stellen een meerjarig kunstprogramma voor waarin zowel de onderscheidende als de gedeelde karakteristieken van het gebied vorm kunnen krijgen, in samenwerking met de mensen die de gebieden kennen.

Zo dragen we duurzaam bij aan zowel een gevoel van thuis als aan een gevoel van verbondenheid met elkaar en de omgeving en creëren we ook kansen voor nieuwe vormen van kunst. Op deze manier kan kunst meegroeien met de ontwikkelingen, een dimensie toevoegen aan de routes, verbindingen en levensaders in het gebied én het gebied 'een smoel' geven, het Eem en Spoor karakter versterken. Zo draagt de kunst bij aan het mensen in beweging en met elkaar in ontmoeting brengen.

Het kunstprogramma bestaat uit twee fasen. In de eerste fase is er ruimte voor het vertellen en uitwisselen van verhalen en voor de verbeelding daarvan in tijdelijke kunstwerken of -projecten, in de tweede fase wordt er ook toegewerkt naar permanente kunstwerken. Het programma rust op drie pijlers: vertellen, verbeelden, vestigen.

Vertellen

Per gebied of wijk gaan bewoners en stakeholders met elkaar in gesprek

om verhalen te uit te wisselen. Wat speelt er, welke verhalen leven er, wat wordt er nog niet gezien, welke dromen zijn er voor de toekomst? Afhankelijk van het gebied sluit het kunstprogramma aan op een bestaand initiatief waar behoefte is aan verbeelding of er wordt een oproep gedaan. Alle mensen die al input hebben geleverd voor deze visie zijn de eerste ambassadeurs of deelnemers als ze dat willen. En alle informatie die ten behoeve van dit document is verzameld kan voedingsbodem zijn voor het samenbrengen van groepen mensen of aanknopingspunt voor verhalen en vertellingen. Door een mix van manieren te zoeken om mensen aan te laten sluiten is het streven een zo divers en intergenerationeel mogelijk geluid te horen.

Voorbeeld: in 2024 werd de Wijkwaik Soesterkwartier georganiseerd, een wandeling door kerken, sportkantines, winkels, scholen, tuinen en andere bijzondere plekken in de wijk. Zo'n wandeling zou heel goed een uitwisseling van verhalen en daarmee het startpunt van een kunstwerk kunnen zijn.

Verbeelden

Een kunstenaar kan al van meet af aan deelnemen aan de uitwisseling. Denk aan een wandeling samen met een kunstenaar door het gebied, een sessie die door een kunstenaar in beeld wordt gevat of een kunstenaar die als opdracht krijgt verhalen op te halen. Maar een kunstenaar kan ook pas gevraagd worden deel te nemen als er al een concrete vertelling, verhaal of droom is, een concrete plek of vraag. De verbeelding van het vertelde is vormvrij in de eerste fase van het meerjarig kunstprogramma. Het

kan leiden tot een reeks tekeningen, een kortdurend event, een mobiel kunstwerk of een tijdelijke installatie. De enige voorwaarde is dat de opbrengst zichtbaar is in de openbare ruimte, waar mensen elkaar kunnen ontmoeten.

Voorbeeld: een mobiel kunstwerk. Jeremy Deller maakte een processie van al Manchester's inwoners en hun dagelijkse activiteiten.

Vestigen

Het vertellen en verbeelden per gebied of wijk gaat verschillende verhalen opleveren. Het delen van deze verhalen is het startpunt om ook permanente kunst voor het gebied verder te verkennen en vorm te geven. Kunst die een verrijking is voor de mensen, voor de identiteit van de deelgebieden en van het gebied als geheel, en die in schaal wederzijds versterkend is aan het principe van levensaders en ontmoetingsplekken en het fijnmazige netwerk daartussen. Kunstwerken die écht waarde en kwaliteit toevoegen aan het gebied omdat ze een rijke voedingsbodem kennen en gedragen tot stand zijn gekomen.

In deze tweede fase kunnen ook concreter de fundamenten voor de opdrachtformuleringen worden vastgesteld. Wat deze zijn komt voort

uit de eerste fase: ze komen immers voort uit de wijken, het gebied. We kunnen ons echter voorstellen dat ze raken aan de geschiedenis van het gebied in de brede zin van het woord (industrie, spoor, worteling, identiteit), aan verschillende aspecten van natuur (groen voor mens en dier, toekomstgericht, ecologie, milieu, klimaatadaptatie), aan perspectieven op of met water (zicht, verbinding, identiteit, werk op water, werk met water, 'de Eem vertelt') of aan beweging in de brede zin van het woord (zowel fysiek - fietsen, wandelen, sporten, 'to hang out' - als mentaal - ontwikkelen, leren, ...).

Voorbeeld: een beeldend kunstwerk dat uitnodigt tot fysieke en mentale training. Job Koelewijn, 'Intervention with the Classics': als je de fitnessstoestellen gebruikt activeer je een stem die je voorleest uit de klassiekers van westerse en oosterse denkers op de boekenplank boven je.

In vorm kunnen we ons voorstellen dat er uit de eerste fase enerzijds een behoefte voortkomt aan permanente kunstwerken van formaat en smoel op knooppunten of toegangen - ijkpunten die je vergezichten bieden - en anderzijds aan kleinschaliger, meer ervaarbare en ingebedde kunst in tussengelegen gebieden. Als de fundamenten voor de kunst opdrachten concreter zijn op inhoud en vorm wordt een groep van kunstexperts aan de eerdere betrokkenen toegevoegd. Op dat moment is ook duidelijk welke expertise aanvullend nodig is of versterkend kan zijn.

Voorwaarden

Een kunstprogramma zoals voorgesteld is kansrijk als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan: het programma moet in samenhang met de gebiedsontwikkelingen gecoördineerd worden op basis van een heldere structuur en planning voor de verschillende gebieden, te beginnen met de gebieden waar ontwikkelingen en initiatieven al het meest concreet zijn. De planning wordt gemaakt op basis van de huidige bekende gebiedsplanningen en in de tijd bijgesteld waar nodig. Het is een lange termijnplanning met telkens korte termijn mijlpalen. Het programma bestaat ook bij de voorwaarde dat mensen zich geroepen voelen mee te doen. De veelheid aan initiatieven en energie die er nu al is in het gebied geeft alle vertrouwen dat die wil en wens er is.

Om de integratie en financiering van permanente kunst op langere termijn te borgen, is het ook met deze open aanpak van belang dat geschikte plekken, in synergie met de ruimtelijke ontwikkeling, tijdig worden benoemd. Ook is de herkenbaarheid van het programma van belang. Met een heldere communicatie, een pakkende titel en een wervend beeld(merk). Zo draagt het kunstprogramma nog sterker bij aan de bekendheid van het gebied als geheel.

Financieringskansen liggen in de bottom-up methodiek van klein beginnen en enthousiasme en draagvlak creëren bij stakeholders, maar ook in financieringsstructuren als een percentageregeling gekoppeld aan gebieds- en/of gebouwontwikkeling (denk ook aan de vernieuwing van de scholen in het gebied), al dan niet te matchen vanuit de thematische omgevingsprogramma's Mobiliteit, Wonen, Maatschappelijke voorzieningen, Werklocaties, Groenblauw, Veilige en gezonde leefomgeving voor mens en dier en Circulaire energie of met kunstfondsen.

Voorbeeld: Jaume Plensa, Crown Fountain. Een kunstwerk dat een schakel vormt tussen hoogbouw en straatniveau en mensen samenbrengt.

Tot slot

Op de volgende pagina hebben we een eerste aanzet gedaan hoe de visie bondig gecommuniceerd zou kunnen worden. In deze vingeroefening dopen we het meerjarenprogramma voor nu even 'AIM'. Het vat samen welke beweging we hopen in te zetten.

Kunst in beweging langs Eem en Spoor

Amersfoort is een stad waarin je ertoe doet en waarin je oogmeester wordt als je er wilt. Hoe is dat straks in de nieuwe wijken die verrijzen langs de Eem en langs het spoor? Waar in nieuwe huizen en nieuwe kantoren nieuwe mensen komen werken in Amersfoort en daarbuiten? Wat gebeurt er dan, en wat blijft erouden? Hoe leren nieuwe mensen elkaar, de omgeving en bestaande bewoners kennen? Een fijne openbare ruimte, die uitnodigt naar buiten toe, waar je elkaar kunt ontmoeten zal daarbij helpen.

Waar een grote en uiteenlopende groep mensen raakt niet als vanzelf met elkaar in gesprek. Ook niet alleen alle bewoners en werkenden in de bestaande en nieuwe gebieden één ding gemeen: ze voelen zich aangetrokken tot de wijk waar zij geboorte of de wijk van hun keuze, goed bereikbaar door het spoor en dicht bij de binnenstad, en met de Eem en de Levenslijn. Het groeien en vormnemen binnen handbereik.

Mensen en omgevingen verbinden mensen. Met hun bestaande omgeving in Amersfoort kennen van hun nieuwe omgeving, met elkaar. Mensen voelen zich thuis als ze verhalen kunnen uitwisselen. Dat biedt een gevoel van vertrouwen, een basis van waaruit je kunt groeien en ontdekken. Kunstenaars zijn bij uitstek in staat om zichtbaar te maken, te verbeelden, invoelbaar te maken. In een gebied waar verhalen uit het verleden soms onzichtbaar zijn geworden, nieuwe verhalen nog vorm moeten krijgen, is hun verbeeldingskracht van grote waarde.

Kunst in wijken, op pleinen, langs wandelpaden, op basisscholen en in buurthuizen brengt mensen samen. Het vormt een beeld van die verhalen, de verbeelding van wat eromheen de toekomst. En net als in de wijken, de bewoners, de veranderingen, het spoor en de Eem, is kunst in beweging. In een meerjarig kunstprogramma worden per buurt, wijk of gebied verhalen onderzocht en verbeeld. Ze kunnen leiden tot een tijdelijk

kunstwerk, een kortdurend evenement of wellicht een mobiel kunstwerk dat de wijk doortrekt en mensen letterlijk in beweging brengt.

De verhalen kunnen aansluiten bij initiatieven die er al zijn, bijvoorbeeld om een buurt aangenamer te maken of een wandelronde uit te zetten. Maar ook tijdelijk braakliggende terreinen onderzoeken of ver vooruitkijken de toekomst in, als de nieuwe wijken er zijn, de ruimte eromheen is ingericht en de kinderen van nu er wellicht niet met hun kinderen leven. Kunstenaars zijn niet alleen goed in verbeelden van vergeten of ondergeschikt verhalen, ze helpen er ook de verre toekomst te verbeelden, nieuwe ideeën en invensies te bedenken, ons aan het denken te zetten – ons ook figuurlijk in beweging te brengen.

De erkenning van verhalen per gebied en wijken met verschillende verhalen opleveren. Bijvoorbeeld verhalen over de Levenslijn, het taakrecht van de stad Amersfoort én samen met het spoor, grondslag voor het industrieel erfgoed in het gebied, dat een grote aantrekkingskracht kent. Het verhalen over de mensen die de wijken maakten en maken, over de toekomst van een stad die niet alleen voor mensen fijn is om te zijn, maar ook voor dieren. Het delen van deze verhalen is het startpunt om blijven denken voor het gebied verder te verkennen en vorm te geven. Dat kan met zijn mede omwoners, de visuele zeggingskracht die de visuele rijkheid van de omgeving, de tradities markeert en samen een beeld oproept, maar ook kunst die op ervaring of gebruik gericht is en in de omgeving.

Weggevoerde routes waar kunst tijdelijk op een moment verschijnt, versterken verschillende schaalniveaus het gebied. Het oorkundige principe van vaders en ontmoetingsplekken zorgt er voor dat daar een fijnmaziger netwerk en een nadere menselijke nabijheid ontstaat. Want in de wijken langs het spoor en langs de Eem kun je niet alleen worden opgemerkt als je voorraat loopt, naar school gaat, sport of afspraken afschrijven doet, jouw verhalen, jouw groei en ontwikkeling, lopen mee. Net als het bijzondere gebied zich ontwikkelt en bekendheid krijgt, mede door de kunst.

O ja, waar AIM voor staat? Spreek je er niet over hoor je het vanzelf: de Eem, kloppend hart van het gebied. De Levenslijn is ook een afkorting zijn zo te zien. In 'Mijn', kunst in beweging, is het doel mensen samen te brengen op dat bijzondere gebied in Amersfoort 'smoel' te geven middels kunst. En trouwens, denk je bij aim aan 'doel', vergeet niet dat het in het Frans komt van – liefde voor je stad! Word jij ook een Aimer?

BIJLAGE I

bronnen en gesprekspartners

Plannen, visies en inventarisaties

Startnotitie Omgevingsprogramma Langs Eem en Spoor, 'Gezond Samenleven in de compacte stad, 2025
Collectieplan Kunst in de Openbare ruimte gemeente Amersfoort, concept 2024
Archeologische Inventarisatie Kop van Isselt, 2024
Omgevingsvisie Amersfoort 2030-2040, 'Gezond samenleven', 2023
Uitvoeringsagenda kunst & cultuur 2023-2026, 'De kunst van het groeien', 2023
Samenbindend Raamwerk voor Langs Eem en Spoor en Soesterkwartier (Palmbout Urban Landscapes), 2023
Omgevingsprogramma Groen-Blauw 2040, 2023
Archeologische Inventarisatie De Nieuwe Stad, 2023
'Kunst, laat je verrassen - Beeldende kunst in de openbare ruimte van Amersfoort', 2022
Wijkperspectief Soesterkwartier, 2022
Uitvoeringsagenda Soesterkwartier, 2022
Raadsbesluit Ontwikkeling Langs Eem en Spoor, 2019
Masterplan Wagenwerkplaats, 2019
Duurzaamheidsvisie Wagenwerkplaats 2015-2050, 2015
Giny Vos, 'Beeldende kunst in Eemcentrum', 2005

Divers

Archief Eemland, online en fysiek, 2024/2025
Websites van gemeente en betrokken ontwikkelaars en initiatiefnemers, 2024/2025
Robin de Wever, podcast 'Welkom in de Volksbuurt', 2023
Arjan Klaver en Jeroen de Valk, De Wagenwerkplaats: het spoor, de strijd, de toekomst', 2022
G. van de Lit, 'Dit is het Soesterkwartier: van verleden tot heden', 2004
Joke Sickmann en Jan Wery, 'Voordat 't Sasje helemaal vergeten is', 2000
Siesta, 'Wandeling langs de Eem: Ervaar de geschiedenis en de bedrijvigheid rond de Eem', 2010

Projectgroep

Arno Goossens
Maricke Hiddink
Leontine Sies
Marieke Sikkens
Mirjam Wingelaar
Gerry Zwier

Gesprekspartners

Fons Asselbergs en Frans van der Horst, Stichting Open Oog
Lisa Bast, nachtburgemeester
Sanne Beumer, regioarcheoloog (gemeente)
Freek Bosman, Ondernemersvereniging (Eemplein)
Dirk van Garderen, ondernemer (Kop van Isselt)
Bernard van Gellekom, cultureel ondernemer (Soesterkwartier)
Irene Edzes, programmamanager FASadE
Anke Hendriks en Olaf de Koning, proces- en gebiedsmanagers Soesterkwartier (gemeente)
Houkje Hibma, adviseur landschap, groen en recreatie (gemeente)
Marie Laure Hoedemakers, Baljon landscape architects
Dirk Hölzer, adviseur stad en ontwikkeling (gemeente)
Erna Huppelschoten, StudioZAND (De Nieuwe Stad)
Joke Sickmann, initiatiefnemer en pleitbezorger (Wagenwerkplaats, Soesterkwartier)
Marjolein van Steen, strateeg ruimtelijke ontwikkeling (gemeente)
Linda Veldman, coördinator stichting voor brede scholen in Amersfoort (Soesterkwartier)

Mogelijke betrokkenen in vervolgfase, genoemd door projectgroep of gesprekspartners

Corry van Amstel (Soesterkwartier)
Carola Aafjes, directeur Fluor (De Nieuwe Stad)
Guido van Beek, o.a. Het Groene Spoor
Thijs Blok en Salim Benali, jongerenwerkers (Soesterkwartier)
Nikol Dietz, H+N+S
Henk Klaassen (Soesterkwartier)
Danny de Graaf, manager VVV
De Groene Hoed, sociaal-ecologisch woonproject (nog zonder locatie)
Anton Groot, o.a. onderzoeker naar architect Gerrit Adriaans, actief geweest in het Soesterkwartier
Micha de Haas, Stadsbouwmeester
Jan van Harten, stadsecoloog (gemeente)
Hans van Helden, Rietveldpaviljoen, 033fotostad
Gideon Hofland, nieuwsplein33 en bewoner Soesterkwartier
Mariska Jacobi, o.a. Wijkwalk (Soesterkwartier)
Nico Janssen, o.a. Vereniging van Eigenaren Puntenburg (Soesterkwartier)

Leonie Leeuwenberg, Per Expressie (Wagenwerkplaats)
 Jan Poolen, ZEEP architects and urban designers
 Ria Kitselaar, onder andere vrijwilligerswerker (Soesterkwartier)
 Wendela Kruijt, directeur basisschool De Wonderboom
 Yvonne Ploum, voorzitter Wijkmuseum Soesterkwartier
 John Rekers, eigenaar dierspecialzaak Soesterkwartier
 Clemens Rikken, fotograaf, werkt i.s.m. Wijkmuseum aan plan 'Oudgedienden' (Soesterkwartier)
 Jeroen Ruitenbeek, Palmbout Urban Landscapes
 Spoorbouwmeester
 Myra Steens, cultureel sociaal ondernemer (Soesterkwartier)
 Stichting Vrienden van de Eem
 Thijs Trompert, ATMosphere (De Nieuwe Stad)
 Els van Veggel, SIESTA
 Hedy Vermeer en Francien Hoving, DeKunstsVerbinden (Soesterkwartier)
 Conny Vink en Coby van Voskuylen, De Kermisklanten (Soesterkwartier 'van toen')
 Gideon Vreeman, stadsecoloog (gemeente)
 Waterschap Vallei en Veluwe

St. Meerkring Openbaar primair onderwijs
 Stichting Katholiek primair onderwijs
 VVE Eemplein
 Winkeliersvereniging Eemplein
 WSW de Eemkruisers
 Jachthaven de Stuw
 SOAB
 Groene Spoor
 Speeltuinenverenigingen: Speeltuin Soesterkwartier
 Amelie, Paulus Borststraat,
 Speeltuinenvereniging Rivierenwijk

Bredere belangengroepen en organisaties

Indebuurt033
 ProRail
 Utrechts Landschap (Birkhoven)
 SGLA
 Siesta Amersfoort
 Fietzersbond
 Wandelnet
 Busmaatschappijen

Ontwikkende partijen in Langs Eem en Spoor

Wagenwerkplaats:
 NS en TeKa groep
 SRO:
 LATEI en Schoonderbeek (samen OME), Portaal
 Van Rijnsoever:
 Jongerius Invest en Schoonderbeek
 Trapezium:
 Heilijgers en NEOO
 Amsterdamseweg 122:
 Rovase
 De Nieuwe Stad:
 Schipper Bosch en Vireo Vastgoed BV (kamer 4) en Ter Steege Bouw BV (Kamer 3)
 Kop van Isselt:
 OCI, Filippo Vastgoed, Dura Vermeer, BPD, Weltefree, Rovase

Idem stakeholders voor omgevingsprogramma zoals opgenomen in de startnotitie

Bewoners en ondernemers
 Bewoners Langs Eem en Spoor (Eemplein en Soesterhof), Soesterkwartier, Jericho, Jeruzalem, Gildekwartier, Binnenstad en Berg
 Ondernemers in Langs Eem en Spoor en omliggende gebieden
 Woningzoekenden

Belangengroepen en organisaties in Langs Eem en Spoor en omgeving

Uitvoeringsnetwerk wijkperspectief Soesterkwartier
 Vrienden van de groengordel
 Duurzaam Soesterkwartier
 Vrienden van de Eem
 Leefplezier 3812
 Spiegelgroep Langs Eem en Spoor – Soesterkwartier
 St woonklimaat Eemkwartier
 Bewonersgroep Jericho
 Bewonersgroep Jeruzalem
 Bewonersvereniging Kop Gildekwartier
 Bewonersgroep Mondriaanplein/-laan
 Klankbordgroep Wagenwerkplaats
 VVE 45-High
 Stichting Woonklimaat Berg
 Binnenstad Bewoners Netwerk (BBN)
 Overleg Keurmerk Veilig ondernemen Eemplein
 Ondernemersvereniging Noordewierweg
 Ondernemersvereniging Isselt

BIJLAGE II

Ontwikkelingen kunst in de openbare ruimte

Deze bijlage schetst een aantal relevante ontwikkelingen in kunst in de openbare ruimte die context bieden aan de mogelijke rol van kunst in Langs Eem en Spoor. Openbare ruimte kent hier, in relatie tot kunst, een brede definitie: het omvat zowel het fysieke als het niet-fysieke publiek toegankelijke domein.

Opdrachtenbeleid

Sinds de jaren 1950 kent Nederland een actief opdrachtenbeleid aan kunstenaars. De percentageregeling was in de naoorlogse decennia in veel gemeenten de gangbare manier om kunst te realiseren, enerzijds vanuit educatieve doelstellingen en de wens de stad te 'verfraaien' en anderzijds als ondersteuning van kunstenaars. Als gevolg van bezuinigingen werden percentageregelingen rond de financiële crisis van 2008 door veel gemeenten afgeschaft. Ook andere opdrachtgevers, zoals woningcorporaties, zagen zich genoodzaakt zich te richten op hun beheertaak en hadden nog maar beperkt ruimte zich bezig te houden met leefbaarheid.

Amsterdam kiest met de percentageregeling voor een gebiedsgerichte financiering en toepassing. Het Stadscuratorium adviseert het college hierbij. De kwaliteit van de kunstwerken in het publieke domein wordt door het curatorium bovenal beoordeeld aan de hand van wat ze doen op, met en voor de ecologie van een plek of gebied. Tot wie richt het kunstwerk zich, wie spreekt het aan, welke verhalen vertelt het en wat voor beleving maakt het mogelijk? Foto: Stadscuratorium. Beeld: Bernd van der Meulen, Jordaan.

Sinds een tiental jaar is er echter een hernieuwde focus op kunst in de openbare ruimte, mede gestoeld op ambities voor een duurzame,

inclusieve en leefbare openbare ruimte. Deze ontwikkeling is verder gevoed door de COVID-periode, waarin het belang van een openbare ruimte voor ontmoeting en verbinding groot bleek. Een aantal gemeenten voerde de afgelopen jaren ook de percentageregeling weer in, zoals de gemeente Amsterdam. Vaker dan voorheen zijn percentageregelingen gekoppeld aan gebiedsontwikkelingen. Een aantal gemeenten profileert zich nadrukkelijk met een specifieke richting in de kunst: Heerlen met streetart bijvoorbeeld, Amsterdam met internationale en conceptuele kunst, Breda met grafische kunst en design, Eindhoven met technologische kunst en design, Tilburg met muziek en experimentele kunst en Rotterdam met architectuur en hedendaagse kunst.

Processen en doelstellingen rondom kunst in de openbare ruimte zijn in de afgelopen decennia verschoven. Waar het beeld en de ruimtelijke inpassing eerder vaak centraal stonden, keuzes werden gemaakt door een commissie van kunstdeskundigen en bewoners enkel informatief werden betrokken, is er nu veel meer aandacht voor een meerstemmig proces. Bewoners kiezen of doen actief mee. Van de kunst wordt ook meer verwacht dan eerder: bijdragen aan placemaking bijvoorbeeld, aan het sturen van het gebruik van een ruimte, aan een gevoel van veiligheid in een gebied.

Het proces van selectie en opdrachtverstrekking is ook aan verandering onderhevig. Selectieprocessen worden meer in dialoog met betrokkenen doorlopen – zoals in Amersfoort zelf al via een kunsttribune van inwoners – en er zijn naast gerichte selectie- en opdrachtprocedures meer open calls en open opdrachten dan voorheen. Hierdoor is er ook toegang voor andere makers en meer ruimte voor vernieuwing. Kunstenaars zoeken dit zelf ook bewust op én hebben hier behoefte aan – aan ruimte om te maken in de stad en aan het opzoeken van de dialoog.

Opgaven

Hoewel er uiteraard nog steeds beelden worden gemaakt die aansluiten bij de traditie in de openbare ruimte die in de naoorlogse decennia in gang werd gezet, is er meer behoefte aan en vraag naar kunstwerken die zich nadrukkelijker verhouden tot maatschappelijke vraagstukken. Een voorbeeld is het recent geplaatste Fenix van Giny Vos, een kunstenaar met een stevige staat van dienst in de openbare ruimte. Met haar 18 meter hoge beeld aan de A28 bij Zwolle wil ze aandacht vragen voor het vraagstuk van klimaatadaptatie en energietransitie.

In 'Welcome Stranger' maken kunstenaars tijdelijke kunstwerken aan hun eigen gevel. De locatie, een huis in de stad, en daarmee de wisselwerking tussen de private en de publieke ruimte, tussen openbaarheid en beslotenheid, is altijd het uitgangspunt. Foto: Welcome Stranger. Kunstwerk: Lily van der Stokker.

De behoefte om andere vraagstukken te belichten leidt echter bij steeds meer makers ook tot andere werkprocessen en andere uitkomsten. Een proces waarin een kunstenaar in relatieve beslotenheid werkt aan een ontwerp en het resultaat pas bij plaatsing zichtbaar wordt, beantwoordt niet altijd meer aan de behoefte van maker, opdrachtgever of publiek. Voor de gemeente Dordrecht bijvoorbeeld, waar veel kunst in de openbare ruimte zich richt op de nautische geschiedenis, nam kunstenaar Edward Clydesdale Thomson hetzelfde uitgangspunt: de boot als belangrijk symbool voor de stad, welvaart, economie en ambacht. Hij transformeerde de opdracht echter naar een project van, door en voor de stad nu en zwenelde daarmee een hartstochtelijk debat aan: Van wie is de stad? Wie mag er iets aan veranderen? Hoe nemen we de stad mee naar de toekomst?

Voor 'rivier, boot, stad' trokken tientallen vrijwilligers een door bewoners gebouwd schip door de historische binnenstad. Onderweg brak het schip in zes stukken, die vanaf 2025 als bronzen sculpturen zullen terugkeren op de plek waar ze destijds terechtkwamen. Foto: Dordrechts Museum. Beeld: Edward Clydesdale Thomson.

Geschiedenis of materieel en immaterieel erfgoed vormen een belangrijk deel van de identiteit van een stad of omgeving. De gemeenschappelijkheid van die geschiedenis wordt in de kunst steeds meer bevraagd en er is meer aandacht voor onderbelichte aspecten ervan. Stadsbesturen krijgen meer en meer vragen om monumenten en gedenktekens. Onderdeel van deze ontwikkeling is ook een meer inclusieve representatie in de openbare ruimte. Zo riep kunstenaar Narges Mohammadi bijvoorbeeld moslima's op om met haar masterclasses beeldhouwen te volgen om samen een nieuw, niet stereotiep beeld van een moslima te houden. Ook het meer klassiek tot stand gekomen beeld representeert vaker ook andere groepen, denk aan het veelbesproken Moments Contained in Rotterdam.

Moments Contained riep bij de plaatsing sterke reacties op. Ahmed Aboutaleb, toen nog burgemeester, verwelkomde het beeld met de woorden: 'Ze is geen heldin, geen personage met een roemrucht verleden. Ze heeft de toekomst. Ze is de toekomst. Onze toekomst. En deze stad is haar thuis.' Foto: Iris van den Broek.

Met een grotere diversiteit aan processen en kunstwerken groeit de betrokkenheid en variatie van publiek in de openbare ruimte. Ook kunstenaars die zich eerder wellicht meer in een museale omgeving bewegen of meer conceptueel werk maakten, zoeken de verbinding nadrukkelijker op of verweven al deze verschillende aspecten in hun oeuvre. Kunstenaar Sarah van Sonsbeeck bijvoorbeeld, die zowel installaties maakt in de museumomgeving die verwijzen naar de kunstgeschiedenis als een beeld van een jonge Guus Meeuwis buiten voor het PSV Stadion in Eindhoven.

Sarah van Sonsbeeck: links Moles of Modernism in het Kröller-Müller Museum, rechts 'Guus'. Foto's: Sarah van Sonsbeeck.

Betrokkenheid en verbinding vindt ook plaats via cross-overs. Community gedreven en niche-georiënteerde online platforms focussen op specifieke doelgroepen, subculturen en lokale talenten: alternatief, ondergronds, lokaal, gemeenschapsgericht, cultureel en experimenteel. Naast muziek is er ruimte voor gesprekken, podcasts en programma's over kunst en cultuur, maatschappelijke onderwerpen en actuele thema's. In de cross-overs is er ook een podium voor beeldend kunstenaars: live painting, video-art en exposities tijdens muziek sessies bijvoorbeeld. Initiatieven als Stranded FM, Draaimolen, Free FM Groningen, We Are Public, Radio Den Haag, Operator Radio Rotterdam sluiten aan bij initiatieven die er ook zijn in Amersfoort, bijvoorbeeld van Bernard van Gellekom.

Een andere beweging die gaande is, omvat een brede betrokkenheid bij de inrichting van de openbare ruimte. Bewoners maken zich sterk voor gebieden in de stad waar ze vinden dat meer aandacht naartoe mag gaan, of waar ze actief kansen zien voor kunst. Voorbeeld is het kunstwerk Bospoldervos van Florentijn Hofman in Rotterdam. De Schiedamseweg kende veel uitdagingen die aangepakt zouden kunnen worden, desondanks kozen de bewoners actief voor een kunstwerk dat als publiekstrekker en blikvanger zou kunnen functioneren. Bij een oproep van de gemeente Rotterdam aan inwoners om projecten in te dienen die de stad zouden verlevendigen kreeg ook een ander initiatief bekendheid: de Luchtsingel. Een project geïnitieerd door bewoners om nieuwe ondernemers en bewoners te enthousiasmeren bij te dragen aan de ontwikkeling van een aantrekkelijke openbare ruimte.

Luchtsingel in Rotterdam. Foto: Luchtsingel.org.

Waar Luchtsingel een nieuwe route en daarmee een nieuw perspectief op de openbare ruimte biedt, is er ook een ontwikkeling, al langer gaande, waarbij hedendaagse kunst wordt gekoppeld aan historische lijnen en routes in het landschap. Denk aan de Limes, de noordelijke grens van het Romeinse Rijk, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, maar ook historische infrastructuur. Zo werkt provincie Utrecht aan het zichtbaar maken van de vroegmiddeleeuwse weg Via Regia samen met kunstenaars.

Kunstenaars houden zich ook steeds nadrukkelijker bezig met de vormgeving van het publieke domein in relatie tot sociaal-maatschappelijke vraagstukken, in interdisciplinaire projecten. Een voorbeeld daarvan is De Tafelberg in Amsterdam: hier gaan jongeren met een achtergrond in de jeugdzorg samenwonen met studenten en starters. Kunstenaars, ervaringsdeskundigen, jongeren, studenten en docent-onderzoekers trekken samen op in een onderzoeks- en ontwerpteam om tot concrete plannen te komen voor De Tafelberg. Het onderzoeken en verbeelden van de leefgemeenschap staat in de eerste fase centraal.

Eerste onderzoeksfase De Tafelberg door onderzoeksteam van o.a. kunstenaars en ervaringsdeskundigen. Foto's: Taak.

Kunstenaars geven niet alleen vorm aan maatschappelijke opgaves, ze agenderen ze ook. Zo zijn er steeds meer kunstenaars die zich bezighouden met niet-menselijke entiteiten om de verbinding met de natuur te versterken of ecologische kwesties te agenderen of over te brengen. Zo werkt Marjetica Potrč aan 'Future Island', een publiek kunstproject: een micro-ecosysteem van planten, dieren en stenen verdeeld in een warme en koude zone. De warme zone wordt steeds verder opgewarmd om te ervaren wat de veranderende condities

met het ecosysteem doen. Waar een kunstenaar als Giny Vos met eerdergenoemde Fenix vanuit de beelden(de) traditie klimaatadaptatie agendeert, kiest Marjetica Potrč een nieuwe, andere route.

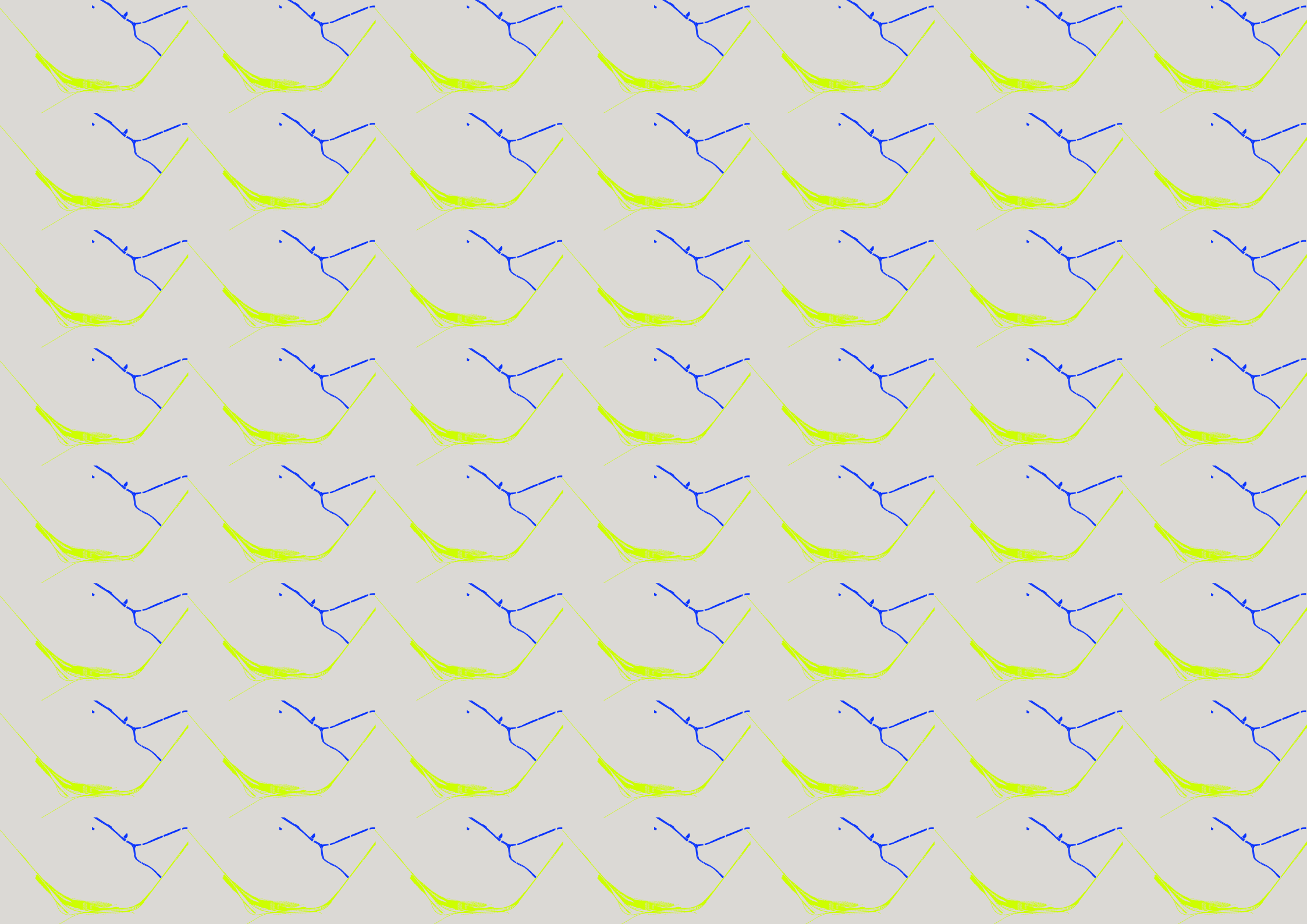

Future Island door OOZE (Eva Pfannes and Sylvain Hartenberg) and Marjetica Potrč, Stockholm University. Foto: Future Island.

Samenvattend liggen de opgaven die door opdrachtgevers, inwoners, kunstenaars of andere initiatiefnemers met of via kunst in de openbare ruimte vormkrijgen in: bredere en nieuwe perspectieven op de geschiedenis (immaterieel en materieel erfgoed, routes en verbindingen); een bredere representatie van groepen (inclusieve openbare ruimte); het interdisciplinair vormgeven van sociaal-maatschappelijke vraagstukken; cross-overs van verschillende maakdisciplines en het agenderen van of bewustwording creëren over maatschappelijke opgaven (waaronder huisvesting en klimaatadaptatie).

Colofon
Tekst: april 2025, QKunst (Véronique Baar en Ella Derksen, Embedding the Arts, m.m.v. Nanda Janssen en Stefan van Weelden), in samenwerking met de projectgroep.
Foto's: zie voor de credits de betreffende bijschriften.

Kunst in beweging

LANGS EEM EN SPOOR

**plan
2025-2040**

INLEIDING

In opdracht van Gemeente Amersfoort, team kunst & cultuur, ontwikkelde QKunst een visie en een plan voor kunst in de openbare ruimte van het gebied Langs Eem en Spoor (LES).

De visie (april 2025) is gebaseerd op geschreven bronnen, op meerdere locatiebezoeken en op gesprekken met mensen die het gebied goed kennen. Het daarin voorgestelde kunstprogramma brengt over meerdere jaren een beweging op gang waarin samen met huidige en toekomstige bewoners aanknopingspunten voor kunst worden verkend. Het programma kent per gebied twee fasen: één waarin tijdelijke projecten vormkrijgen en één waarin ook permanente kunstwerken tot stand worden gebracht. Het rust op drie pijlers: *vertellen*, *verbeelden*, *vestigen*. Deze open structuur doet zowel recht aan de groei en ontwikkeling van het gebied als van de mensen die er wonen en werken. Het programma is in lijn met het kunstbeleid in de stad en sluit aan bij actuele ontwikkelingen op het gebied van kunst in de openbare ruimte. De visie is tot stand gekomen met en gedragen door projectgroep en wethouders en is het fundament voor het plan.

In de visie is het kunstprogramma in grote lijnen geschetst. In het onderliggende plan (november 2025) werken we dit verder uit. Ter voorbereiding is intern uitgewisseld over een passende projectstructuur en over mogelijke locaties voor kunst, als input voor een eerste kaart van het gebied. Daarnaast is in deelgebied Kop van Isselt met Amersfoortse creatieve makers verkend hoe je vertellingen van een gebied zichtbaar kunt maken als startpunt voor de pijler verbeelding. Het plan is in november besproken met projectgroep en wethouders. In november zijn ook ontwikkelende partijen binnen LES betrokken en begin 2026 vormt het plan een centraal onderdeel van een LES-café, waarvoor iedereen die eerder aan de visievorming bijdroeg opnieuw wordt uitgenodigd. Zie voor de betrokkenen bijlage I van de visie.

Kunst is opgenomen in zowel de Startnotitie Omgevingsprogramma Langs Eem en Spoor (vastgesteld februari 2025) als in het concept Omgevingsprogramma (november 2025).

STRUCTUUR KUNST- PROGRAMMA

In dit document lichten we eerst de inhoudelijke structuur van het kunstprogramma voor het gehele gebied toe. Daarna gaan we in op de plannings-, project- en kaartstructuur. Voor de inhoudelijke structuur hebben we ons laten inspireren door landelijke ontwikkelingen in kunst in de openbare ruimte, zoals geschetst in bijlage II van de visie. Die ontwikkelingen laten zien dat kunstenaars steeds vaker werken in dialoog met wat er in de omgeving aanwezig is of aandacht vraagt – zichtbaar of onzichtbaar. Zij dragen met hun kunst bij aan een meer representatieve en inclusieve openbare ruimte. Daarbij werken ze met en luisteren naar mensen, maar nemen ook niet-menselijke entiteiten in ogenschouw, zoals het water, de natuur, de dieren. Ze geven aandacht aan materieel of immaterieel erfgoed of agenderen maatschappelijke opgaves.

1. inhoudelijke structuur: vertellen, verbeelden, vestigen

De visie op kunst langs Eem en Spoor borduurt voort op de wens van Amersfoort om te groeien met behoud van de menselijke maat. In dit kunstprogramma wil 'menselijke maat' zeggen nabijheid, betrokkenheid en aandacht. Aandacht voor hoe mensen leven, zich ergens thuis voelen en betekenis geven aan hun omgeving. Maar ook aandacht voor wat de omgeving zelf laat zien, bevat of vraagt. We noemen dit 'het aanwezige'.

Dat betekent aandachtig luisteren naar mensen. Naar de mensen die wonen in en rond de gebieden en naar de mensen die er zullen gaan wonen. Het betekent ook aandachtig luisteren naar wat de omgeving vertelt: zoals een gebouw dat zijn geschiedenis draagt, een boom of plant die wortelt, een dier dat zich terugtrekt, de rivier die stroomt. Zo vormt zich een verzameling van geheugen en toekomstdromen van Langs Eem en Spoor. De pijler vertellen wordt dan ook per deelgebied gevormd door:

- mensen die het geheugen belichamen (wie hier wonen, werkten of verhalen meedragen;)
- mensen die de toekomst vertegenwoordigen (toekomstige bewoners, jongeren, makers, initiatiefnemers.)

Indien nodig worden deskundigen gevraagd als 'tolk' voor dat wat zelf niet spreekt – zoals water, bodem, dieren of erfgoed. De twee groepen komen in eerste instantie apart bijeen. Wie verder wil meedenken, neemt vervolgens deel aan een werkgroep voor het betreffende gebied. De frequentie van bijeenkomsten beweegt mee met het ritme van de gebiedsontwikkeling. De eerste sessies zijn open en onderzoekend. Gaandeweg worden inhoudelijke uitgangspunten, vorm en mogelijke locaties voor kunst scherper geformuleerd.

De uitkomsten van de werkgroepen vormen het vertrekpunt voor de pijler verbeelden. Afhankelijk van het type verhaal of vraagstuk sluit een kunstenaar aan vanaf het begin, of pas zodra er richtinggevende opbrengsten zijn. De opdracht kan variëren: een route van tijdelijke kunstwerken, een interventie in de openbare ruimte, een podium ontwikkelen. Kunstenaars die in deze fase betrokken zijn hebben ervaring met samenwerken en/of met het verkennen van de omgeving als betekenisdrager. Van belang is een mix van makers die het gebied kennen en voor wie het nieuw is. Makers worden gericht benaderd ofwel via open calls, waar dat goed past bij de opdracht.

De derde pijler, vestigen, richt zich op permanente kunstwerken in de

openbare ruimte. Deze zijn gebaseerd op de opbrengsten van vertellen en verbeelden. Werkgroepen blijven actief, maar worden uitgebreid met kunstexperts die meekijken bij opdrachtformulering, selectie van kunstenaars en beoordeling van ontwerpen. Samen vormen de werkgroepen en de kunstexperts de kunstcommissies voor deze tweede fase. De opbrengst van de eerdere stappen bepaalt welke kunstexperts nodig is. De gemiddelde totstandkoming van een permanent kunstwerk beslaat circa drie jaar en kan per gebied verschillen in timing. Het proces volgt daarin de stappen van opdrachtformulering, selectie, schetsontwerp en definitief ontwerp tot en met uitvoering, plaatsing en beheer.

De tabel hierna maakt de inhoudelijke structuur per gebied specifiek. De benoemde groepen zijn gekozen op basis van hun verwachte affiniteit met of perspectief op het onderwerp en de verwachting dat alle groepen samen veelstemmige en intergenerationele vertellingen opleveren over het gebied als geheel. Alle ontwikkelgebieden plus het Soesterkwartier zijn in de structuur opgenomen. In de inhoudelijke structuur ligt het accent op de ontwikkelgebieden, maar er wordt telkens aansluiting gezocht met het Soesterkwartier. De Nieuwe Stad kent een eigen kunstprogramma, maar is opgenomen om aansluiting te behouden en verbindingen te leggen in toekomstige kunstroutes. Voor het Trapezium-gebied loopt al een kunsttraject, dit is opgenomen in de tabel.

Structuur kunstprogramma

1. inhoudelijke structuur: vertellen, verbeelden, vestigen

Structuur kunstprogramma

1. inhoudelijke structuur: vertellen, verbeelden, vestigen

gebied	het aanwezige	vertellen	groep I	vertellen	groep II	tolk	verbeelden	kunstenars	vestigen	
Kop van Isselt	Kop van Isselt is het meest oostelijke deel van industrie- en bedrijvengebied Isselt. Hier komen woningen voor gezinnen, senioren, starters en ruimtes voor creatieve en ambachtelijke bedrijven.	Industrie en bedrijven. Het industrieel erfgoed en de daarmee samenhangende verhalen vormen belangrijke kwaliteiten van Kop van Isselt.	Geschiedenis en industrie	Ouderen	Dromen over de toekomst	Jongeren	de deelnemende groepen zelf	tweejaarlijkse manifestaties	kunstenars met een praktijk gestoeld op samenwerken en verrassende perspectieven op materieel en immaterieel erfgoed	twee kunstwerken op zichtlocaties
Stationsgebied - Spoor	Aan zowel de noord- als de zuidzijde van het station vindt een herinrichting plaats met meer ruimte voor voetganger en fietser, betere toegang tot de stad en meer groen.	Flora en fauna. Groene verbindingen in het gebied worden versterkt, onder andere in het gebied vanaf de Eem tot aan Bosgebied Birkhoven.	Biodiversiteit	Natuurliehebbers	Biodiversiteit in de toekomst	Studenten	een wetenschapper, bijvoorbeeld een stadsecoloog	interventies	kunstenars met een praktijk gestoeld op samenwerken en met specifieke aandacht voor ecologie en biodiversiteit	één kunstwerk aan de noordzijde van het station
Wagenwerkplaats	Oorspronkelijk was dit het terrein van de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, nu is er creatieve industrie en straks komt er een mix van wonen, werken, cultuur en evenementen.	Spoorwegerfgoed- en cultuur De spoorweggeschiedenis bracht een eigen ritme en cultuur mee, net als de makerscultuur dit nu en in de toekomst doet.	Werkcultuur	Werkers	Makerscultuur	Makers	de deelnemende groepen zelf en eventueel een expert op het gebied van industrieel erfgoed	minifestival	kunstenars met een praktijk gestoeld op samenwerken en specifieke affiniteit met deze thematiek	één kunstwerk dat de entree markeert
Eemgebied - Eem	De Eem is één van de levensaders in het gebied. Langs en op de Eem is ruimte voor creatieve bedrijvigheid en recreatie. Bij het kruispunt met het spoor, bij Eemplein en De Koppel, is de bedrijvigheid gecentreerd rond het water.	Het water De Eem is van oudsher een transportader en plek van handel; het leven van, onder, op en langs het water ontvouwt zich de komende decennia verder.	Van transportader naar pleisterplaats	Ondernemers	Waterleven	Gebruikers	een wetenschapper, een deskundige op het gebied van water	interventies	kunstenars met een praktijk gestoeld op samenwerken en met verrassende perspectieven op de rol van water	één kunstwerk op het Eemplein
Soesterkwartier	Het Soesterkwartier is het historische hart van de ontwikkelingen Langs Eem en Spoor. Onder andere in voorzieningen die in de wijk worden versterkt is een samenwerking met omliggende ontwikkelingen.	Behoeftte aan ruimte. Vrije ruimte voor kinderen en jongeren werd in de visiefase benadrukt als van groot belang, nu én in de toekomstige ontwikkelingen.	Vrij experimenteren	Cultureel ondernemers	Spelen	Kinderen	een deskundige, bijvoorbeeld een omgevingspsycholoog	podia, vrijplaatsen	kunstenars met een praktijk gestoeld op samenwerken met en samenbrengen van kinderen en jongeren	één kunstwerk op zichtlocatie
Trapezium	Op de locatie Trapezium komt onder meer het Huis voor de Stad: een nieuw stadhuis met onder meer een publiek toegankelijke daktuin. Centraal in het ontwerp staan ontmoeting en verbinding.	Gemeenschap. In het Huis voor de Stad wordt actief gewerkt met en voor de gemeenschap; aan het beoefenen van de democratie en het behouden van een gastvrije stad.	Democratie	Inwoners	Gastvrijheid	Ambtenaren			Nynke Koster	kunstwerk op meerdere locaties voor het Huis voor de Stad
De Nieuwe Stad	Voormalig terrein Prodent-fabriek, nu kleine en grote (creatieve) bedrijven, winkels, horeca en onderwijs.	Ontwikkelen, innoveren, cultuur.	Creatieve industrie	Bezoekers	Dynamiek	Gebruikers	expertise Schipper Bosch	tijdelijke programmering		kunstwerken in relatie tot nieuwbouw gepland door Schipper Bosch (w.o. Hoekhuis)

2. planningsstructuur: raamwerk 2025-204
Per gebied is er een fase van onderzoek (vertellen) en uiteindelijk een fase van kunst (verbeelden) en uiteindelijk een fase van realisatie. Andere permanente kunstwerken worden gerealiseerd. De fasering van de gebieden in LES verschilt. De kunst kan niet altijd tegelijk en even intensief meebewegen. Er zullen perioden zijn dat de herinrichting het niet toelaat om er te programmeren. Maar de kunst maakt deel uit van en beweegt mee met de ontwikkelingen en is bij tijd en wijle aanwezig. Het leidt uiteindelijk tot een aantal permanente werken die een aanvulling vormen op de collectie kunstwerken in Amersfoort.

In de planningstructuur op de volgende pagina zijn de momenten aangegeven waarin er voor inwoners iets te ervaren is of zichtbaar wordt. Kop van Isselt staat bovenaan: hier gaat veel veranderen en daarom heeft dit deelgebied een belangrijke focus in het kunstprogramma. Het Stationsgebied volgt daarna, de voorbereidingen voor herinrichting worden al getroffen en de kans om een kunstwerk te realiseren ligt nu voor. Het is belangrijk om per gebied flexibel in te spelen op bewegingen die al gaande zijn en die in deze structuur kunnen worden opgevolgd ofwel de planning in tijd bij te stellen waar nodig.

Er zijn verschillende methodieken om de werkgroepbijeenkomsten in de pijler vertellen te begeleiden. Eén van de mogelijke vormen is als pilot in deelgebied Kop van Isselt samen met een groep Amersfoortse creatieve makers verkend. Alle deelnemers kennen het gebied goed omdat ze er werken, wonen of initiatieven startten. Leidraad voor deze bijeenkomst was dan ook persoonlijke kennis, ervaring en beleving van Kop van Isselt. 'Waar ruikt het lekker?', 'Waar ligt de beste geheime route?', 'Waar is het altijd stil?' Omdat makers graag denken in beelden en concrete ideeën kreeg het vertelde in dit geval vorm in een 'zachte' kaart van het gebied.

[\(zie volgende pagina →\)](#)

Mike Bink Fotografie

Een sprekend voorbeeld van een project waarbij 'het aanwezige' is verbeeld door kunstenaars is REWILDEN, een tentoonstelling voortkomend uit de Amersfoortse Open Call Beeldende kunst 2025. De curatoren vroegen zeven kunstenaars om hardop te dromen over de vraag: Hoe droom jij als kunstenaar van een stad waarin de natuur een centrale plek krijgt, en hoe zou je deze visie in je werk tot uiting brengen?

[\(voorbeeld bij H1\)](#)

KOP VAN ISSELT

"De Eem is eigenlijk een verrijdenes ruimte waar stad en mensen elkaar ontmoeten, vanaf beide oevers. Hoe mooi zou het zijn als kunstwerken aan beide kanten dit contact versterken en van het water een gedeelde sociale route maken!"

BEWAART IN DE NACHT

"hier ruikt het lekker"

"Iedereen weet dat de ROVA eigenlijk op het mooiste plekje van Amersfoort zit!"

DAKKERS
BRUG VIA DAKEN EN DAKTUINEN

DATE PLEKKEN

"ik zou hier wel een harinkje willen eten"

GOUDMIJN
de oudijzerbak bij de ROVA

MOOIE ZONSONDERGANG

CHILLPUNT

DE ONTHAASTPONT

"aan de overkant van het water is het nu heel stil en rustig"

"De Onthaast-pont is een laagdrempelige ontmoetingsplek op het water waar je kunt genieten van koffie, zon en spontane events. Het maakt het water van Amersfoort toegankelijk voor iedereen, ook zonder eigen boot of budget."

VOLVO

"SKIPROUTE" + CHILLPLEK

Deelnemers:
Lisa Bast, ruimtelijk beeldend kunstenaar, nachtburgemeester; Irene Edzas, architect en programmamaker bij FASaDE; Rob Hogenboom en Ferdinand Oloff, gangmakers OostWest en o.a. Rob's Radio, Kruisbestuiving.nl.; Martin de Jong, beeldend kunstenaar; Raven Kangee, ontwerper (grafisch, mode, muziek); Julia Penning, grafisch ontwerper; Leontine Sies, adviseur Kunst en Cultuur; Ella Derksen en Véronique Baar, projectbegeleiders; Johanne de Heus (kaartontwerp).

MOERAS

"Waar ruikt het lekker in dit gebied, wat zijn de parels, waar droom je van, wat mis je, wat zijn de verborgen verhalen, zijn er geheime routes?"

Werk sessie 'zachte kaart' van het gebied Kop van Isselt

"De grootste schat die we tijdens onze wandelingen door het Soesterkwartier hebben ontdekt is dat we in alle diversiteit die beide groepen wandelaars kenmerkte unaniem tot het besef zijn gekomen dat plekken pas van waarde zijn als bewoners en bezoekers er betekenis aan toekennen, ingeacht of ze zo bedoeld zijn of niet. Niet alles werkt zoals het ooit bedacht is en niet alles kan zo zijn als je zou willen."

SOESTERKWARTIER

EIGENDOM VAN EEN FREULE

CENTRUM

Gebied

2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040

Kop van Isselt

vertellen jongeren en ouderen

verbeelden tweejaarlijkse manifestatie

vestigen permanent kunstwerk I

vestigen permanent kunstwerk II

•		•		•		•		•		•		•		•	
	✱		✱		✱		✱		✱		✱		✱		✱
						●									
															●

Stationsgebied - spoor

vertellen natuurliefhebbers en studenten

verbeelden interventies

vestigen permanent kunstwerk

•															
	✱														
			●												

Wagenwerkplaats

vertellen werkers en makers

verbeelden minifestival

vestigen permanent kunstwerk

		•													
				✱											
								●							

Eemgebied - Eem

vertellen gebruikers en ondernemers

verbeelden interventies rond het water

vestigen permanent kunstwerk

	•			•				•		•			•		
		✱			✱				✱			✱			✱
										●					

Soesterkwartier

vertellen kinderen en cultureel ondernemers

verbeelden podia

vestigen permanent kunstwerk

additioneel: aansluiten bij evt. toepassing percentageregeling bij (ver)bouw scholen

				•			•			•					
					✱			✱			✱				
														●	

Trapezium

vertellen inwoners en ambtenaren

verbeelden ontwerp permanent kunstwerk

vestigen permanent kunstwerk Huis voor de Stad

•															
✱															
	●														

De Nieuwe Stad

vertellen bezoekers en gebruikers

verbeelden tijdelijke kunst door Schipper Bosch

vestigen kunstwerken i.r.t. nieuwbouw Schipper Bosch

- Opstartmomenten bijeenkomsten werkgroepen in publiek toegankelijke ontmoetingsplekken
- ✱ Tijdelijke kunst(projecten) te ervaren in de openbare ruimte
- Permanente kunstwerken worden zichtbaar in de openbare ruimte

3. projectstructuur: curator, coördinator, communicatiespecialist

Het kunstprogramma als geheel moet in samenhang met de gebiedsontwikkelingen artistiek inhoudelijk begeleid worden om kwaliteit, samenhang en inhoudelijke aansluiting bij de ontwikkelingen in het gebied op lange termijn te borgen. Hiervoor wordt een extern curator aangetrokken, die enerzijds voeling heeft met het professionele werkveld van de kunst, en anderzijds in staat is de taal van de werkgroepen te spreken. De curator werkt stapsgewijs de inhoudelijke en kaartstructuur als geheel en per gebied verder uit. Voor de pijlers *vertellen* en *verbeelden* draagt de curator artistieke verantwoordelijkheid voor type opdrachten, makers en kunstwerken. Voor de pijler *vestigen* formuleert de curator de kaders voor de inhoudelijke opdracht, gebaseerd op de opbrengsten uit de werkgroepen, en doet suggesties voor te betrekken kunstexperts.

Naast een curator is een coördinator nodig om ook in tijd en prioriteit samenhang met en aansluiting bij de ontwikkelingen in het gebied te borgen. De coördinator begeleidt de processen *vertellen* en *verbeelden* op projectniveau. Deze begeleiding bestaat uit het organiseren van de werkgroepen, het formaliseren van de opdrachten voor tijdelijke kunstwerken en het begeleiden van de kunstenaars bij het uitvoeren van deze tijdelijke opdrachten. Ook voor *vestigen* is begeleiding nodig: het formaliseren van de opdracht, het begeleiden van de kunstcommissies om te komen tot de selectie makers, en het begeleiden van de kunstenaars van schets tot en met oplevering. Het is van belang dat de rol van coördinator intern belegd wordt om goed te kunnen aansluiten bij en af te stemmen met het gemeentelijk team Langs Eem en Spoor.

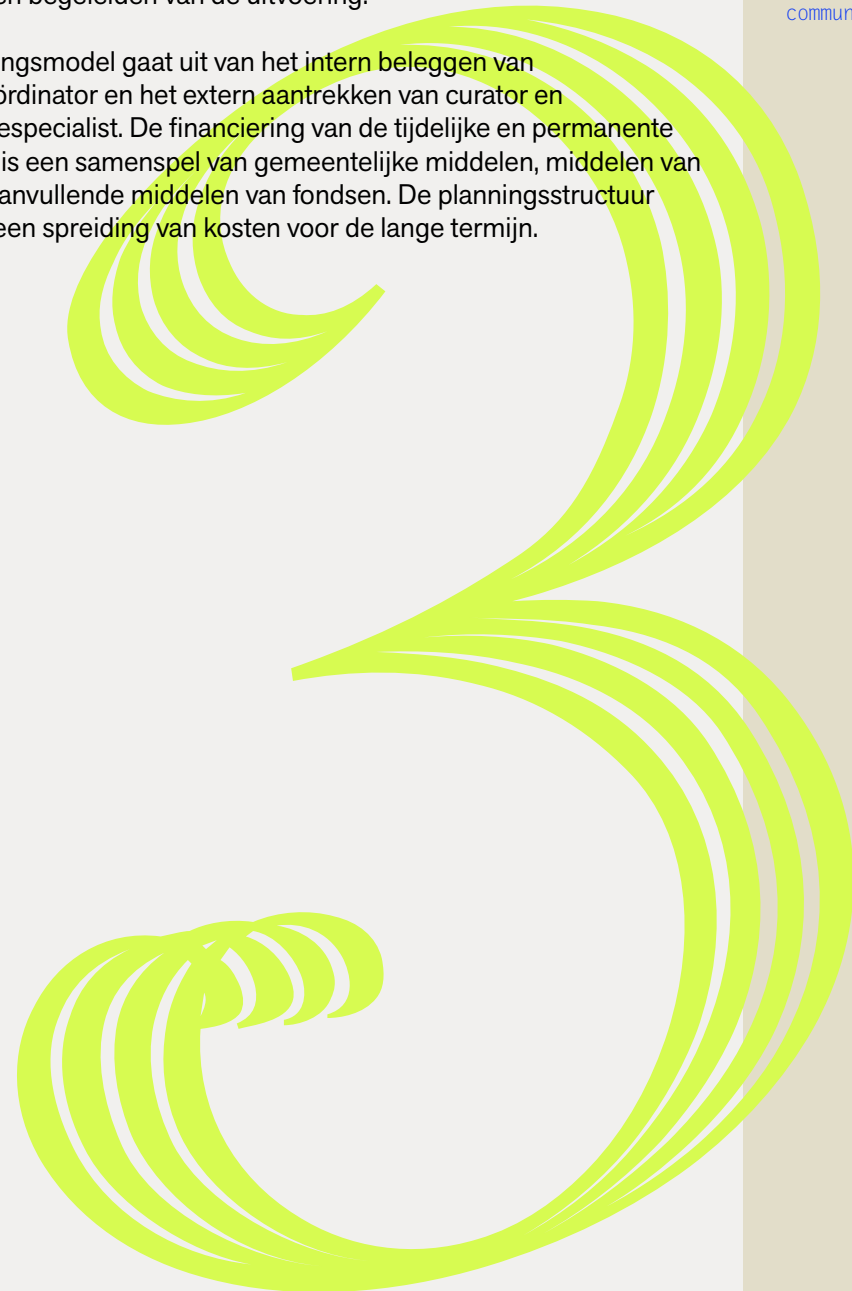
Tot slot is voor de herkenbaarheid van het programma goede marketing en communicatie van belang, zowel op strategisch als uitvoerend niveau. Met een heldere communicatie, een pakkende titel en een wervend beeld(merk) draagt het kunstprogramma nog sterker bij aan de bekendheid van het gebied als geheel. Dit vergoot ook het draagvlak en de kansen voor aanvullende financiering via bijvoorbeeld fondsen. Curator, coördinator en extern communicatiespecialist werken nauw samen met het gemeentelijk team Langs Eem en Spoor. Werkzaamheden verschillen in tijd in intensiteit, ofwel: in de eerste periode zal er meer werk zitten in het inhoudelijk verder uitwerken en 'neerzetten' van het

programma, naar verloop van tijd verschuift het accent iets meer naar coördineren en begeleiden van de uitvoering.

Het financieringsmodel gaat uit van het **intern beleggen** van de rol van coördinator en het extern aantrekken van curator en communicatiespecialist. De financiering van de tijdelijke en permanente kunstwerken is een samenspel van gemeentelijke middelen, middelen van partners en aanvullende middelen van fondsen. De planningsstructuur ondersteunt een spreiding van kosten voor de lange termijn.

Structuur kunstprogramma

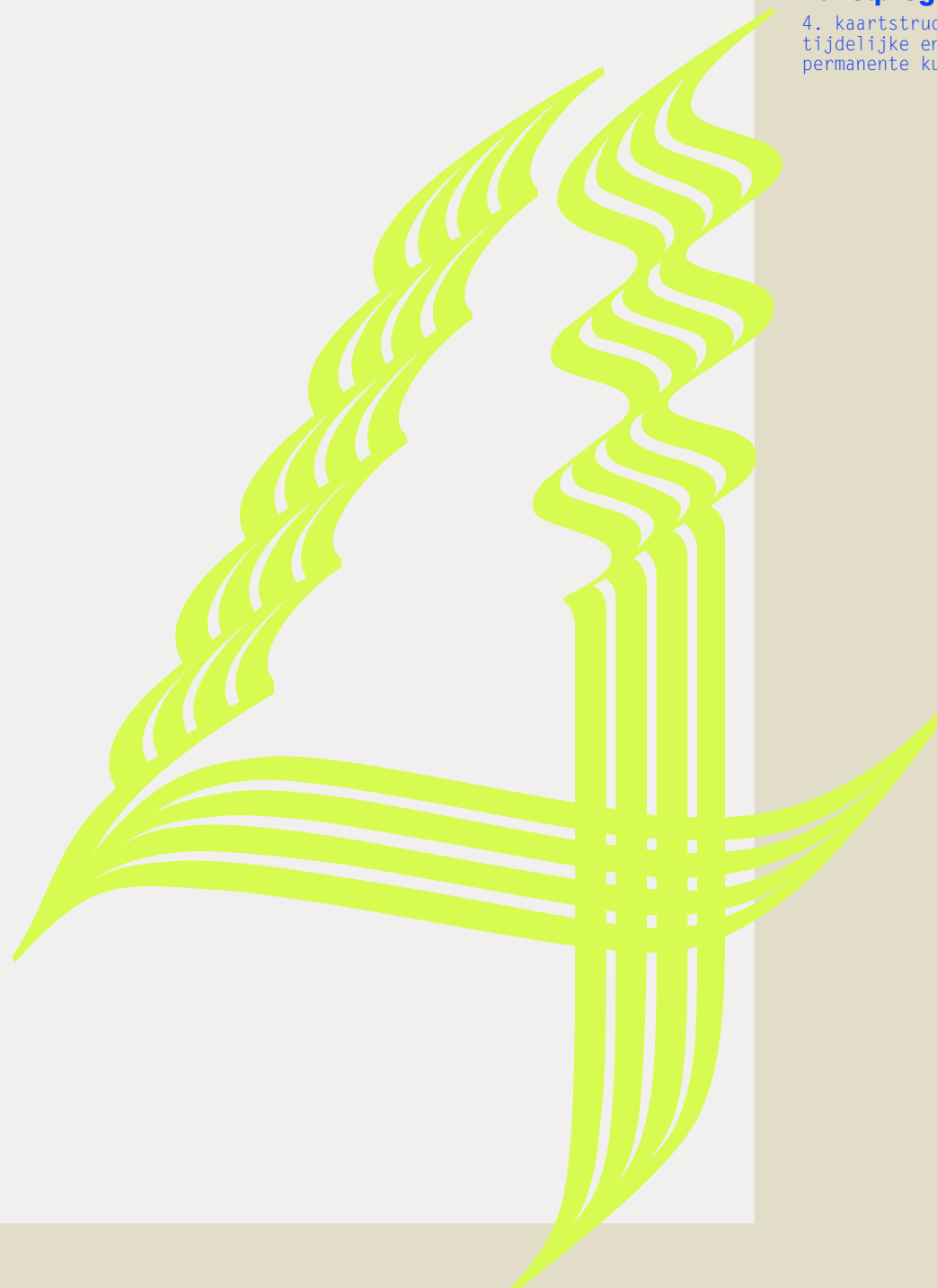
3. Projectstructuur: curator, coördinator, communicatiespecialist

4. kaartstructuur: tijdelijke en permanente kunst

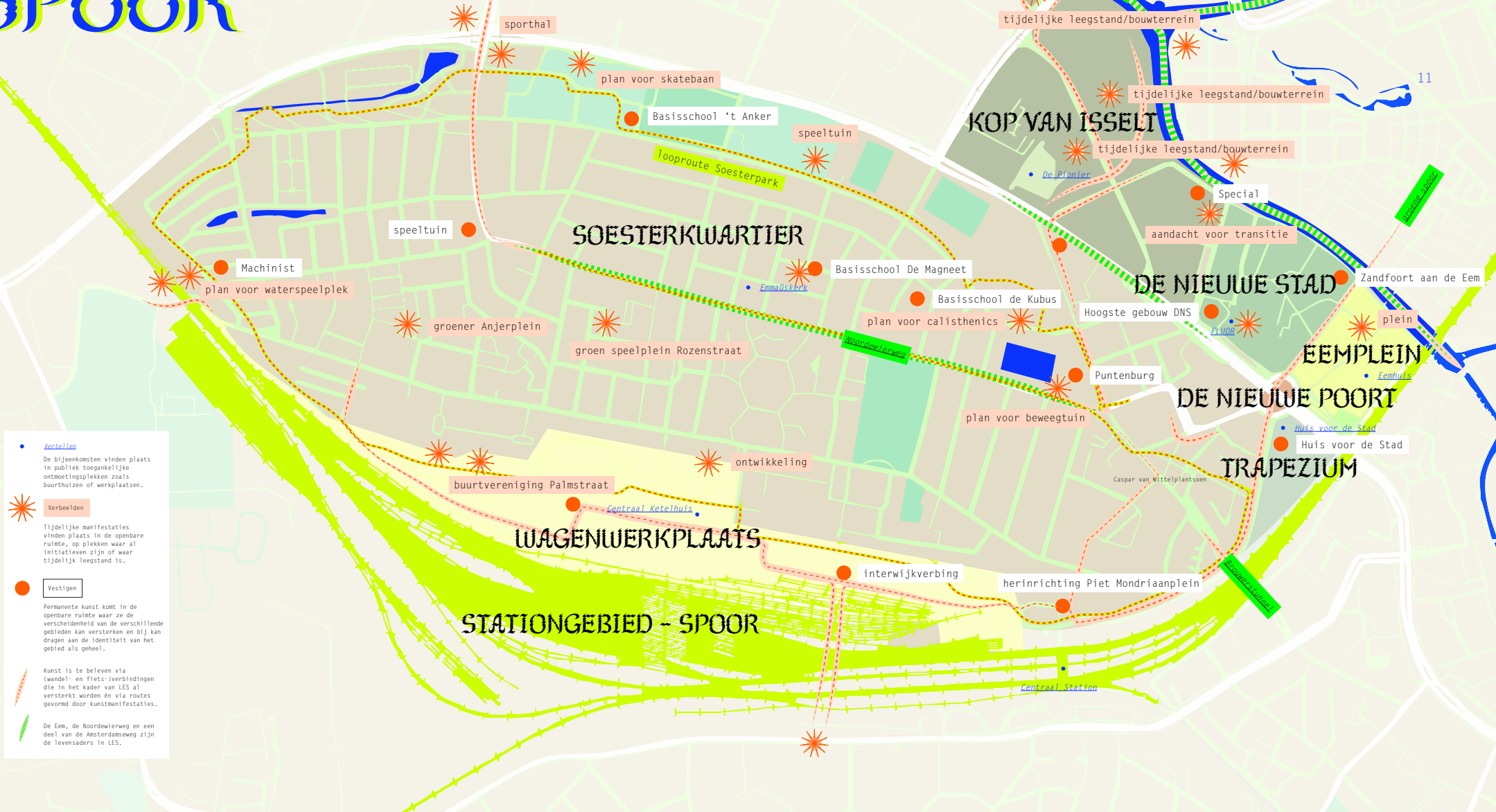
Op basis van het visietraject en een sessie bij de maquette van Langs Eem en Spoor is een eerste ruimtelijke structuur in kaart gebracht. Deze structuur volgt de drie pijlers van het kunstprogramma: vertellen, verbeelden en vestigen. Bijeenkomsten binnen de pijler vertellen vinden plaats op openbaar toegankelijke plekken zoals buurthuizen, ateliers of werkplaatsen. Hier delen bewoners, makers en betrokkenen verhalen, wensen en ideeën. Op de kaart zijn hiervoor mogelijke locaties opgenomen. Tijdelijke kunstwerken, interventies of manifestaties binnen de pijler verbeelden verschijnen in de openbare ruimte op plekken waar mensen natuurlijk samenkomen of waar al een initiatief loopt. Maar het kan ook op braakliggende terreinen of in tijdelijk leegstaande gebouwen. Deze plekken worden gaandeweg gevormd en blijven daarom bewust fluïde. Op de kaart zijn suggesties gedaan. Permanente kunstwerken vestigen zich op plekken in de openbare ruimte waar ze de identiteit en diversiteit van de verschillende gebieden versterken én bijdragen aan het grotere geheel. Het is belangrijk om al in de eerste fase kansrijke locaties te benoemen en vast te leggen, zodat ruimte voor permanente kunst voor de tweede fase geborgd is. Op de kaart zijn suggesties hiervoor gedaan.

De kaart is gericht op de toekomstige ontwikkelingen c.q. het voorgestelde kunstprogramma. Ze brengt geen bestaande historische structuren, archeologische verwachtingen, bestaande culturele infrastructuur, erfgoed of kunstwerken in de openbare ruimte in beeld. Deze context is uiteraard wel van belang voor kunstenaars die nieuw (tijdelijk) werk maken in het gebied. In de achtergrondinformatie in de visie, april 2025, zijn deze elementen dan ook benoemd. Bestaande kunstwerken en ruimtelijk erfgoed zijn ook terug te vinden op amersfoortopdekaart.nl. De circa 10 bestaande kunstwerken in het gebied houdt de gemeente goed in beeld tijdens alle ontwikkelfasen. Sommige werken moeten mogelijk worden verplaatst.

LANGS EEM EN SPOOR

**Structuur
kunstprogramma**
4. kaartstructuur:
tijdelijke en
permanente kunst

Wettelen
De bijeenkomsten vinden plaats in publiek toegankelijke ontmoetingsplekken zoals buurthuizen of werkplaatsen.

Verbeelden
Tijdelijke manifestaties vinden plaats in de openbare ruimte, op plekken waar al initiatieven zijn of waar tijdelijk leegstand is.

Vestigen
Permanente kunst komt in de openbare ruimte waar ze de verscheidenheid van de verschillende gebieden kan versterken en bij kan dragen aan de identiteit van het gebied als geheel.

Kunst is te beleven via (wandel- en fiets-)verbindingen die in het kader van LES al versterkt worden én via routes gevormd door kunstmanifestaties.

De Eem, de Noordwilerweg en een deel van de Amsterdamsweg zijn de levensaders in LES.

COLO

FO

Colofon

visie en plan voor kunst in Langs Eem en Spoor, gemaakt in opdracht van en in samenwerking met gemeente Amersfoort.

Tekst november 2025,
O kunst (Véronique Baar en Ella Derksen, embedding the Arts)
Ontwerp Johanne de Heus

Langs Eem en Spoor
Gemeente Amersfoort
→ langseemenspoor@amersfoort.nl

LANGS EEM & SPOOR